

INFORMATIKA HÁM XABAR TEXNOLOGIYALARI

*Ózbekistan Respublikası Xalıq bilimlemdiriw
ministrliği tastıyqlagan*

Ulıwma orta bilim beriw mektepleriniń
6-klass oqıwshıları ushın
sabaqlıq

Qayta islengen, tolıqtırılğan úshinshi basılımı

TASHKENT — «ÓZBEKISTAN» — 2017

UO‘K 004(075)
KBK 32.81ya72
I-74

Avtorlar topari:

B. Boltayev, M. Mahkamov,

A. Azamatov, S. Rahmonqulova

Pikir bildiriwshiler:

F.M. Zokirova — Tashkent xabar texnologiyalari universiteti professori,
pedagogika ilimlerini doktori;

X. Komilova — Tashkent qalasi Shayxantohur rayoni 254-uliwma bilim beriw
mektebini informatika pани muğallimi.

Shártli belgiler:

— *Soraw hám tapsirmalar*

— *Shinigtwlar*

— *Úyge tapsirma*

Respublikaliq maqsetli kitap qori qarjilari
esabinan basip shıgarildi.

ISBN 978-9943-01-436-7

© B. Boltayev hám basq., 2009, 2013, 2017
© «O‘ZBEKISTON» BPDÚ, 2009, 2013, 2017

SÓZ BASÍ

«Perzentlerimiz bizge qarağanda bilimli, dana hám álbette baxitli bolıwları kerek»

I.A. Karimov

Áziz oqıwshılar! Siz 5-klasta zamanagóy mağlıwmat texnologiyaları qurallarınıń biri bolğan kompyuterden paydalanıw boyınsha dáslepki kónlikpe hám uqıplarğa iye boldıńız. Sonıń menen birge, kompyuter — oqıtıw, esaplaw, súwretlew, redaktorlaw, dem alıw hámde mağlıwmatlar menen islesiw quralı ekenligi haqqında túsiniń aldınız.

Zamanagóy xabar texnologiyaları menen islew boyınsha tolıq kónlikpege iye bolıw hár bir jas áwladqa zárúrli bolıp esaplanadı. Sonlıqtan, 6-klasta «Informatika» sabağında sizlerge zamanagóy kompyuterlerdiń programmalıq támiyinleniwiniń biri bolğan tekst penen islesiw programmalarınıń wazıypaları hám imkaniyatları haqqındağı bilimler qızıqlı hám kórgizbeli túrinde beriledi.

Bul sabaqlıq járdeminde tekst payda etiw hám hújjetler tayarlaw, redaktorlaw hám bezew usılların kompyuterde ámelde islep kóriw arqalı úyrenesiz.

Informatika páni sizlerde kompyuter turaqlı kómekshi hám miynetini izdi jeńillestiriwshi qural ekenligi haqqında pikir qaldırırwı menen birge, óz ámeliy jumısıńızda jańalıqlardıń ashılıwına túrtki bolıp xızmet etedi, dep oylaymız.

Áziz oqıwshılar! Kompyuterde islep izleniwinińizde hám izertlewshige aylanıwınızğa usı sabaqlıq járdem beredi, dep úmit etemiz.

1-sabaq

TEKST REDAKTORLARI

Áziz oqıwshılar! Siz klaviaturadan paydalanıw hám onıń járdeminde tekst jazıw imkaniyatı menen 5-klasta tanıstıńız. Jazıw ne ushın ke-rek degen sorawǵa juwabıńız da tayar, dep oylaymız. Bul sabaqta kompyuter texnikasınıń jazıw ónerine qosqan úlesi hám imkaniyatları haqqında maǵlıwmat beriledi. Jáne sonı da yadta saqlań, iske túsirilgen **programmanıń** monitorda kórinip turǵan bólegi onıń **interfeysi** dep ataladı.

Gilt sózler: **jazıw, tekst redaktorları, tekst processorları.**

JAZIW TARIYXINAN

Tariyxtan belgili bolǵanıday, **maǵlıwmatlardı** saqlawdıń eń áyyemgi usıllarınan biri **jazıw** bolıp esaplanadı. Áyyemgi adamlar jasaǵan ún girlerdiń diywallarındaǵı súwret hám jazıwlar bunıń anıq dálili bolıp tabıladı. Jazıw óneri ásirler dawamında derlik ózgermegen. Tek ǵana jazıw quralları jetilisi p bardı.

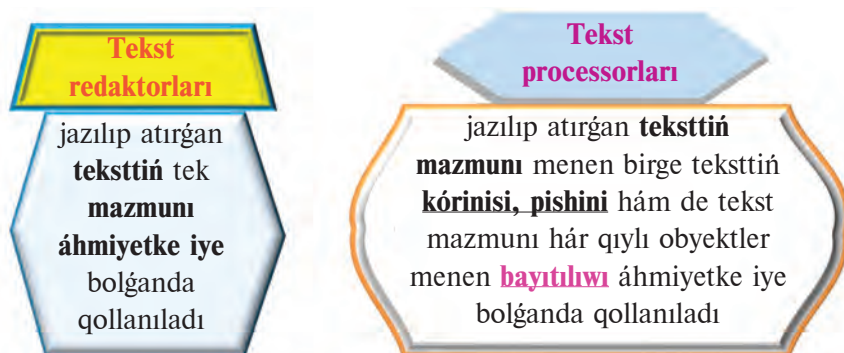
Tas diywal	Taslar	Teriler	Papirus
Qaǵaz hám pár	Qaǵaz hám pero	Qaǵaz hám ruchka	Qaǵaz hám mashinka

Joqarıdağı usılda tayarlanğan súwret yamasa tekstti ózgeritiw kerek boldı: ne islew múmkin, qansha waqıt sarıplanadı, qansha miynet sarıplanadı, qárejeti qanday?

TEKST REDAKTORLARI HAQQÍNDÁ MAGLIWMAT

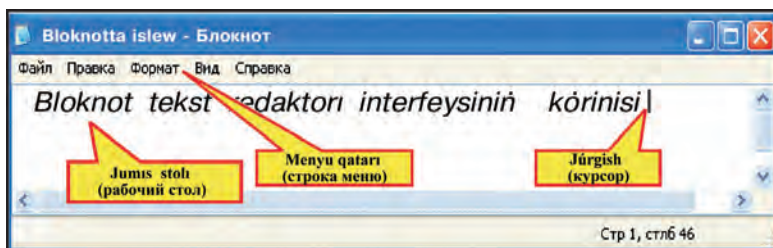
Kompyuterdiń islep shıǵılıwı hám rawajlanıwı jazıw ónerin túpten ózgeritip jiberdi. Tekstlerdi jazıw, saqlaw, qayta islew, qaǵazǵa basıp shıǵarıw sıyaqlı jumıslardı orınlawǵa mólsherlengen kóplegen programmalar islep shıǵıldı. Bul programmalar, tiykarınan **eki túrge** bólinedi:

Mısalı, dıqqatınıızǵa usınılıp atırǵan bul sabaqlıq ta **tekst processorında** jazılǵan bolıp, hár qıylı **súwretler**, **kesteler**, **reńler** hám basqa **bezewlerden** paydalanılǵanlıǵın usı temadan da kóriwińiz múmkin.

Hár qıylı markadağı kompyuterler ushın hár túrli tekst redaktorları islep shıǵılǵan. Bir markadağı kompyuter ushın bir neshe onlaǵan tekst redaktorları islep shıǵılǵan. Mısalı, Windows operaciyalıq sistemasınıń quramına kirgizilgen **Блокнот**, **WordPad** hám t.b. Sonı biliń, **Блокнот**, **WordPad** tekst redaktorları siz 5-klasta úyrenen **Paint** yamasa **Kalkulyator** programmaları sıyaqlı iske túsiriledi.

Tekst redaktorlarınıń atı, interfeysi hár qıylı bolǵanı menen, olarda islew procesi derlik parıqlanbaydı. Tekst redaktorlarınıń tiykarǵı elementleri bolǵan **jumis maydanı**, **jürgish** hám **menyu** tómendegi súwrette kórsetilgen.

Jumis maydani. Tekst redaktori kompyuter ekranında «Jumis maydani» dep atalatuğın arnawlı orın ajıratadı. Jumis maydani tekst jazıw ushın bet wazıypasın atqaradı. Kirgizilip atırğan tekst jumis maydanında sáwlelenip barıladı.

Jürgish. Klaviaturadan kirgizilip atırğan belgi jumis maydanınıń qay jerde sáwleleniwın kórsetip turadı. Jürgish ádette, gorizental yamasa verikal sızıqsha kórinisinde boladı.

Menyu qatarı. Arnawlı buyırıqlar hám ámeller toplamı **menyu** dep ataladı. Olar járdeminde tekstlerdi diskten oqıw, diskke jazıw, basıp shıǵarıw sıyaqlı jumıslar ámelge asırıladı.

Tekst redaktorları, tiykarınan, menyui menen bir-birinen parıqlanadı. Menyudegi buyırıq hám ámeller tekst redaktorlarınıń imkaniyatların belgileydi. Olar qansha kóp bolsa, tekst redaktorlarınıń imkaniyatları da sonshellı joqarı boladı.

Barlıq tekst redaktorları tómendegi tiykarǵı wazıypalardı atqaradı:

1. Tekst jazıw ushın jańa fayl payda etiw →
2. Tekstti yadтан oqıw →
3. Tekstti yadта saqlaw →
(basqa atamada, basqa papkada) saqlaw →
4. Tekstti basıp shıǵarıw →
5. Tekstti redaktorlaw (belgiler, sózler, qatarlar, abzaclardıń ornın almasıw yamasa óshiriw)

Файл	Правка	Формат	Вид	Справка
	Создать			CTRL+N
	Открыть...			CTRL+O
	Сохранить			CTRL+S
	Сохранить как...			
	Параметры страницы...			
	Печать...			CTRL+P

Tekst redaktorları yamasa processorlarında islegende tómendegi atamanı biliw zárúr:

Shrift (nemishe) — bul álipbe háripleri (mısalı, latin, kirill, arab, grek hám basq.), cifrlar hám hár qıylı belgiler.

Shriftlerdi parıqlawshı ózgesheliklerge tómendegilerdi mısal etiw múmkin.

Shrift túri	Tekstte sáwleleniwı
Шрифт: Agency FB	Shrift túri - Agency FB
Agency FB	Shrift túri - Cambria
ALGERIAN	Shrift túri - Calibri
Arial	Shrift túri - Snap ITC
Arial Rounded MT	<i>Shrift túri - Magneto</i>
Arial Unicode MS	Shrift túri - Freestyle Script
Baskerville Old Face	Shrift túri - Times New Roman
Bauhaus 93	<i>Shrift túri - Edwardian Script ITC</i>

Jazıw pishini (Times New Roman shrift túrine sáykes)	Tekstte sáwleleniwi
обычный	ápiwayı (обычный)
<i>курсив</i>	<i>qıya (курсив)</i>
полужирный	qalıń (полужирный)
<i>полужирный курсив</i>	<i>qalıń qıya (полужирный курсив)</i>

Ólshemi	Tekstte sáwleleniwi
8	Ólchami - 8
9	Ólchami - 9
10	Ólchami - 10
11	Ólchami - 11
12	Ólchami - 12
14	Ólchami - 14

Shriftke tiyisli bul ózgeshelikler **Format** (Формат) menuiniń **Shrift** (Шрифт) bóliminen tańlanadı.

SORAW HÁM TAPSİRMALAR

1. Tekst jazıw tariyxı haqqında qısqa maǵlıwmat beriń?
2. Блокнот baǵdarlamasın iske túsiriń hám interfeysi haqqında qısqa maǵlıwmat jazıń.
3. Tekst redaktorlarınıń tiykarǵı wazıypaların aytıp beriń.
4. Tekst redaktorlarınıń tiykarǵı elementlerin aytıń.
5. Windows jumıs stolı menen Блокнот jumıs stolı nesi menen parańlanadı?
6. Tekst redaktorları hám tekst processorlarınıń imkaniyatları nesi menen parańlanadı?
7. Tekst redaktorlarında menu qanday wazıypalardı atqaradı?
8. Блокнот tekst redaktorınıń Файл menuindegi buyırıqlardıń wazıypasın túsindiriń.
9. Shep baǵanadaǵı atamalardı oń baǵanadaǵı mazmunına logikalıq jaqtan sáykeslerin qoyıń.

Menu qatarı	tekstti yadtań oqıw buyırǵı
Saqlaw	tekst jazıw ushın bet
Jumıs maydanı	tekstti yadqa jazıw buyırǵı
Ashıw	jumıs maydanında belginiń ornın sáwlelendiredi
Júrgish	arnawlı buyırıqlar hám ámeller jıynaǵı

SHINIGIWLAR

1. Блокнот текст редакторında Watanımız gimniniń birinshi tórtligin блокнот текст редакторında jazıń. Tekstti «Watanım Gimni» ataması menen saqlań. Shrift túrin «Cooper» hám shrift ólshemin 16 ólshem birliginde tańlań. Fayldı usı halında saqlań.
2. Блокнот текст редакторın iske túsiriń hám «Watanım Gimni» atlı fayldı ashıń. Текст dawamına Watanımız gimniniń naqıratın jazıń. Format menuiniń Shrift bólimi járdeminde ózińizge unagan текст kórinisin belgileń. Tańlangan kórinistiń artıqmashlıqların túsindirıń.
3. a) Tómendegi tekstti jazıń hám «Tekst» ataması menen saqlań: Текст — bul mazmunı hám grammatikalıq jaqtan baylanısqan pikirdiń jazba kórinisi. Tekstke kirgizilgen gápler belgili bir tártipte jaylasadı.
- b) tekstti tómendegi kóriniske keltiriw ushın Shrift ózgesheliklerin ózgeritiń:

Tekst — bul mazmunı hám grammatikalıq jaqtan baylanısqan pikirdiń jazba kórinisi. Tekstke kirgizilgen gápler belgili bir tártipte jaylasadı.

4. Dápterińizge tómendegi sorawlarǵa juwap beriw tiykarında ózińiz haqqıńızda «Ómirbayan» temasındaǵı bes abzaclı tekst jazıń:
 - a) atı-familiyańız, qashan hám qay jerde tuwılǵansız;
 - b) 1-klasqa qaysı jılı, neshinshi mektepke barǵansız, jasaw mánzilińiz qanday;
 - d) házir neshinshi klasta oqıp atırsız, qaysı pánlerge qızıǵasız;
 - e) ákeńizdiń atı-familiyası, qashan hám qay jerde tuwılǵan, házir qay jerde islep atır;
 - f) anańızdiń atı-familiyası, qashan hám qay jerde tuwılǵan, házir qay jerde islep atır?

2-sabaq

MS WORD TEKST PROCESSORÍ INTERFEYSI

Ana tili sabaǵınan málim bolǵanıday, háriplerden sózler, sózlerden sóz dizbekleri, sóz dizbeklerinen gápler, gáplerden abzaclar, al abzaclar-dan tekst payda boladı. Sózler óz ara bos orın menen ajratıladı, gápler noqat, soraw yaki úndew belgisi menen tamamlanadı. Gáptiń dawamı bettiń enine sıymasa jańa qatardıń basına buwıńǵa bólip ótkeriledi. Abzaclar, ádette, jańa qatardan belgili bir bos orın qaldırıp baslanadı.

Gilt sózler: **tekst processorları, hújjet, format, shrift, sóz, qatar, ab-zac, tekst.**

TEKST PROCESSORLARÍ HAQQÍDA

Tekst processorları teksttiń tek ǵana mazmunı emes, al sırtqı kórinisi de úlken áhmiyetke iye bolǵanda qollanıladı. Mısalı, tekstke hár qıylı súwret hám kesteler jaylastırıw, belgilerdiń ólshemin, reńin hám kórinislerin ózgertiw hám t.b.

Tekst processorları ádette rásmiy hújjetler tayarlawda kóp qollanıladı. Tekst processorı járdeminde tayarlangan tekst **hújjet** dep júrgiziledi.

Hár qıylı tekst processorlarında tekstti bezew ushın hár túrli kodlar qollanıladı. Bunday jaǵdaylarda hújjetler hár qıylı **formatqa** iye delinedi. Sol sebepli **formatlangan tekstli hújjetlerdi** bir tekst processorınan basqasına alıp ótiwge bárqulla múmkin bola bermeydi.

Joqarıda ayılǵanlardı esapqa alıp, tekst kórinisindegi maǵlıwmatlardı qayta islew usılları hám jol-jobaları házirgi kúnde eń jetiliske tekst processorlarınan biri bolǵan Microsoft Office 2010 programmalar pake-tine kirgizilgen **Microsoft Office 2010** (qısqasha **Word**) tekst processorı misalındakórip shıǵamız. Ol júdá kóp ámellerdi orınlay alıwı menen basqa tekst processorlarınan ajıralıp turadı. MS Wordta buyırıq hám ámellerdiń kópshiliginiń orınlanıwı «**tıshqan**» járdeminde tańlawǵa tiykarlangan.

MS Word bir waqıttıń ózinde bir neshe hújjet penen islew imkaniyatına iye. Hár bir hújjet sizge tanıs bolǵan **aynanıń** arnawlı jumıs maydanında dúziledi. Aynalardıń ólshemin hám jaylasıw tártibin paydalanıwshı óz qálewine qarap belgilep aladı.

Microsoft Word tekst processorınıń ana tilimizdegi variantı házirshe joq. Sonlıqtan onıń ayırım buyırıq hám kórsetpeleriniń qaraqalpaq tilindegi ańlatpası menen birge qawsırma ishinde onı tilindegi ańlatpasın berip baramız. Sonıń menen birge, MS Word 2010 baǵdarlamasında buyırıqlardı qaraqalpaq tilinde ańlatıw múmkinshiligi bar ekenligin atap ótiw orınlı.

MS WORD PROGRAMMANÍ ISKE TÚSIRIW HÁM ONDA JUMÍSTÍ TAMAMLAW

Microsoft Office 2010 programmalar paketiniń MS Word programmasın iske túsiriw úsh usılda ámelge asırılıwı múmkin:

– Máseleler paneline biriktirilgen bolsa, piktogramması járdeminde;

- Windows jumis stolında payda etilgen bolsa, yarlığı járdeminde;
- Tóمندegi túymelerdi izbe-iz tańlaw járdeminde:

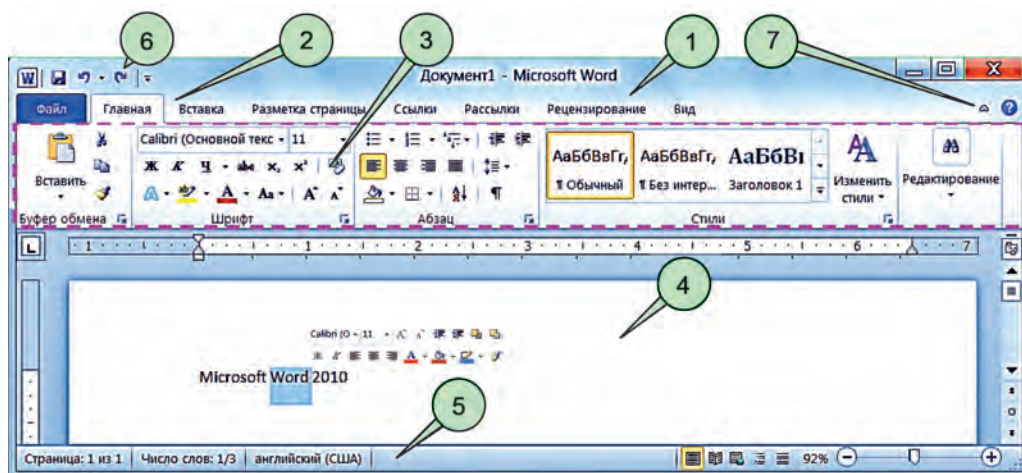
Пуск → Программы (yaki Все программы) → Microsoft Office → Microsoft Word 2010

Word programmasında jumistı juwmaqlaw ushın piktogrammasın yamasa fayl menuiniń **Выход**, yaǵnıy **Shıǵıw** buyrıǵın tańlaw yamasa **[Alt] + [F4]** klavishlerin birgelikte basıw jetkilikli.

WORD INTERFEYSI

Iske túsirilgende MS Word programması interfeysinde (tomendegi súwret) **bas qatarı 1**, **menyuler qatarı 2**, **lenta 3**, **jumis maydanı 4** hám **úskeneler paneli 5** sáwlelenedi.

Bas qatarında Microsoft Word programmasında islenip atırǵan hújjetniń atı, jumis barısında júdá kóp qollanılatuǵın túymelerdi ózinde jámley alatuǵın **tez usıl menen islenetuǵın panel 6** hámde túymeleri sáwlelenedi. Ádette, eger hújjetke atama berilmegen bolsa, baslama qatarında **Документ1 (Hújjet 1)** ataması sáwlelenip turadı.

Menyuler qatarındaǵı hárbir **menu** ózine tán (tóمندegi súwrette shtrix shegaraları tórtmúyeshlik ishinde kórsetilgen) **lenta** menen baylanısqań. **Lentalar** tekst processorı menen islewde qolaylılıq jaratadı hámde imkaniyat beretuǵın túymelerdi óz ishine alǵan (Paint programmasınıń úskeneler panelin esleń). Ámeliy jumislardı orınlap atırǵanıńızda, tiykarınan, tóمندegi menyuler lentalarınan paydalanasız: **Fayl** (Файл),

Bas (Главная), **Jaylastırıw** (Вставка), **Betti belgilew** (Разметка страницы), **Kórinis** (Вид). Jumıs maydanınıń úlkenirek bólegin kóriw zárúr bolsa, ol jaǵdayda **7** túyme járdeminde **lentanı** «jıynap» qoyıwǵa da boladı.

Lentalar, óz gezeginde, qollanılatuǵın obyektine hámde wazıypasına sıykes **atama** menen birlestirilgen túymelerdiń **logikalıq toparlarınan** ibarat. Mısalı, joqarıdaǵı súwrette súwretlengen **Bas** (Главная) menyu lentası **Буфер обмена, Шрифт, Абзац, Стили** hám **Редактирование** sıyaqlı logikalıq toparlarınan ibarat.

Hárbir menyu hújjet tayarlawda úlken áhmiyetke iye. Mısalı, lentası vertikal baǵıtta sáwlelenetuǵın **Fayl** menyui járdeminde islenip atırǵan hújjet faylı ústinde tómendegi ámellerdi orınlaw múmkin:

Сохранить	• (hújjetti birinshi ret yaki háreketegini) saqlaw;
Сохранить как	• (basqa atama yaki papkada) saqlaw;
Открыть	• (bar hújjetti) ashıw;
Закреть	• (háreketegi hújjetti) jabıw;
Сведения	• háreketegi hújjet haqqında maǵlıwmatları;
Последние	• aqırǵı (kórilgen hújjetler);
Создать	• (jana hújjet) payda etiw;
Печать	• (hújjetti) basıp shıǵarıw;
Сохранить и отправить	• (hújjetti) saqlaw hám jiberiw;
Справка	• maǵlıwmat (alıw);
Параметры	• (programmanıń) parametrleri;
Выход	• (programmadan) shıǵıw.

Jaǵday qatarı (строка состояние) paydalanıwshıǵa háreketegi bet, hújjetegi barlıq betler sanı, teksttegi sózler muǵdarı, jazıw tili hám taǵı basqalar haqqında maǵlıwmat beredi.

HÚJJETKE TIYISLI DÁSLEPKI ATAMALAR

Aldıńǵı sabaqta shrift ataması menen tanısqañ ediñiz. Tekst processorlarında islegende hújjetlerge tiyisli tómendegi atamalardı biliw gerek.

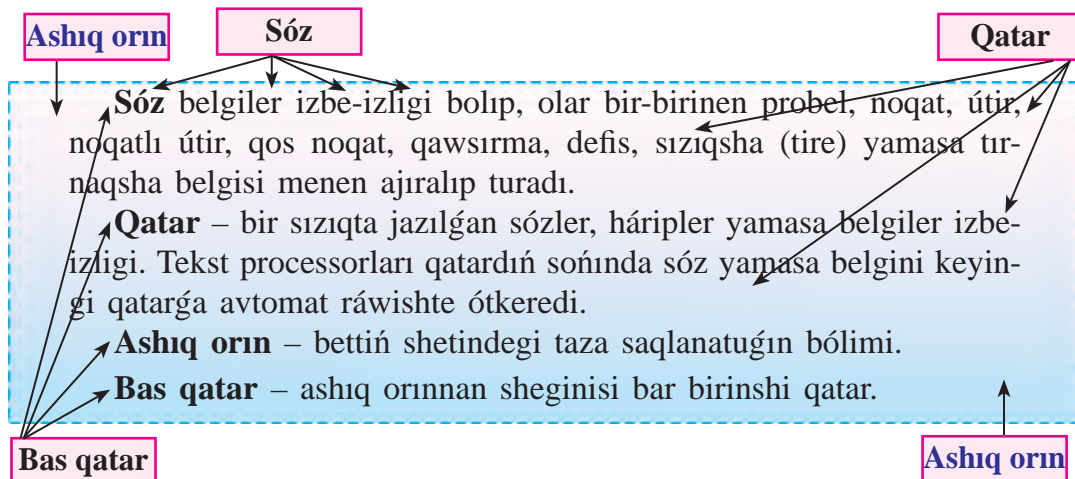
Sóz belgiler izbe-izligi bolıp, olar bir-biri nen probel, noqat, útir,

noqatli útir, qos noqat, qawsırma, defis, sıziqsha (tire) yamasa tırnaqsha belgisi menen ajiralıp turadı.

Qatar – bir sıziqta jazılğan sózler, háripler yamasa belgiler izbe-izligi. Tekst processorları qatarđın sońında sóz yamasa belgini keyingi qatarğa avtomat ráwishte ótkeredi.

Ashıq orın (jiyek) – bettiń shetindegi taza saqlanatuǵın bólimi.

Bas qatar – ashıq orınnan sheginisi bar birinshi qatar.

Abzac (nemishe: teksttiń bólimi) – bas qatarı bolğan qatarlar izbe-izligi. Abzaclar basqalarınan sheginisi, jazıw stili (usılı, mısalı, ápiwayı, tiykarǵı, teması), intervalı (qatarlar arasınıń keńligi) menen parıqlanıwı múmkin. Jańa abzacqa ótiw yamasa bos qatar qaldırıw ushın **Enter** klavishi basıladı. Bas qatar haqqında jazılğan bir gáp te, abzac haqqında jazılğan bes gáp te abzacqa mısal boladı.

Tekst – abzaclar jıyındısı.

Fragment (latinsha: bólek) – kórkem óner shıǵarması, teksttiń bólegi.

Bet – kitap yamasa dápter betiniń bir tárepi. Tekst processorlarında bet bir baspa qaǵazǵa sáykes keledi.

Format (latinsha: pishin beremen) – ólshem, jazıw forması, sızilma kórinisi, intervaldı anıqlaw yamasa basqa kórinis beriw. Joqarıda keltirilgen shrift ózgeshelikleri shrifttiń formatına mısal boladı.

Microsoft Word programması beretuǵın áhmiyetli qásiyetlerden biri miyrasxorlıq bolıp, keyingi shrift aldınǵı shriftti, keyingi abzac aldınǵı abzactı, jańa bet aldınǵı bet formatların ózinde tolıq saqlap qaladı.

Tekst processorındaǵı ámellerdiń ayırımları menen **Paint** programması arqalı tanısqań edińiz. Sonıń ushın hesh bir qıyınshılıqsız ámelde qollana alasız. Atama berip saqlanǵan hújjet **Word** programmasında da, ádette, **Paint** programmasındaǵı sıyaqlı **Мои документы** (qısqa ataması **Документы**) papkasında saqlanadı.

SORAW HÁM TAPSÍRMALAR

1. Tekst redaktorlarına salıstırǵanda tekst processorlarıńıń artıqmashlıǵı nede?
2. Tekst processorında payda etilgen tekst ne dep ataladı?
3. Word tekst processorınıń iske túsiriw usılların ámelde kórsetip beriń.
4. Word tekst processorınıń interfeysi haqqında qısqasha maǵlıwmat beriń.
5. Word tekst processorınıń bas qatarında neler sáwlelenedi?
6. Word tekst processorınıń Fayl menyui ámellerin túsindiriyń.
7. Word tekst processorında lentalar qanday wazıypanı atqaradı?
8. Word interfeysiniń súwretinen shrift, qatar, abzac sıyaqlı túsiniqlerge mısallar kórsetiyń.
9. Usı sabaqlıqtan shrift, sóz, qatar, ashıq orın, abzac sıyaqlı túsiniqlerge mısallar kórsetiyń.
10. Word tekst processorındaǵı miyrasxorlıq qásiyeti haqqında aytıp beriń.
11. Word programmasında saqlanǵan hújjet qaysı papkaǵa jaylasadı?

SHİNİǴIWLAR

1. Shep baǵanadaǵı atamalar túsindirmesin oń baǵanadan anıqlań.

Shrift	bettiń shetindegi taza saqlanatuǵın bólim
Sóz	abzalar jıyındısı
Qatar	álipbe háripleri, cifrlar hám túrli belgilerdiń kórinisleri
Ashıq orın	eki tárepten probel menen ajratılǵan belgilerdiń izbe-izligi
Bas qatar	bas qatarı bolǵan qatarlardıń izbe-izligi
Abzac	bir sıziqta jazılǵan sózler, háripler yaki belgilerdiń izbe-izligi
Tekst	ashıq orınnan sheginisi bolǵan qatar

2. Noqatlardıń ornına oń baǵanadaǵı belgilerden durısın tawıp qoyıń.

Word máseleler panelindegi ... piktogramması járdeminde iske túsedı	
Word Windows jumıs stolındaǵı ... yarlıǵı járdeminde iske túsedı	
Word programmasında jumıstı juwmaqlaw ushın ... piktogramması tańlanadı	

3. a) tómendegi tekstti jazıń hám «Abzac» ataması menen saqlań: «Gápler tek tema menen ǵana emes, al tiykarǵı ideyası menen de birlestiriledi. Bir pikir haqqındaǵı bir neshe gáp óz aldına abzac kórinisinde ańlatıladı»;
- b) teksttiń birinshi gápinde neshe shrift hám sóz bar ekenin anıqlań;
- d) tekstti tómendegi kóriniske keltiriw ushın Shrift ózgesheliklerin ózgertiń:

Gápler tek tema menen ǵana emes, al tiykarǵı ideyası menen de birlestiriledi. Bir pikir haqqındaǵı bir neshe gáp óz aldına abzac kórinisinde ańlatıladı.

4. Úyde tayarlangan «Ómirbayan» temasındaǵı bes abzaclı tekstińizdi Word tekst processorında jazıń. Ana tilindegi abzac túsiniǵı menen Wordtaǵı abzac atamasın salıstırıń. Hújjetti «Ómirbayan» ataması menen saqlań.
5. Tómendegi sorawlarǵa juwap bergen halda dápterinizge maǵlıwmat jazıń:
- a) ájaǵańız, úkeńiz, ájapańız, qarındasıńızdıń (sińlińizdiń) atı, familiyası, olar qashan hám qay jerde tuwılǵan, házir qay jerde islep atır yamasa oqıp atır; b) pánlerden alǵan bahalarıńız.

3-sabaq

HÚJJET PAYDA ETIW HÁM SAQLAW

Wordta tekstti payda etiw hám saqlawdıń usılları kóp bolıp, olar jaǵdayǵa qarap qollanıladı. Bul usıllardı eslep qalıwıńız ushın az ǵana shınıǵıwıńız jetkilikli.

Gilt sózler: hújjet payda etiw, klaviatura jaǵdayları, hújjetti saqlaw.

HÚJJET PAYDA ETIW

Tekstli hújjet tayarlaw ushın, dáslep, jańa bet (jumis maydanı) payda etiledi. Microsoft Word tekst processorında jańa bet payda etiw, mısalı, tómendegilerden biri tiykarında ámelge asırılıwı múmkun:

1) iske túsirilgen programma **Документ1** ataması menen jańa hújjet payda etiwdi usınıs etedi;

2) Fayl menuinen **Payda etiw** (Создать) buyırǵı tańlanadı. Nátiyjede tekst teriw ushın jańa bet payda boladı.

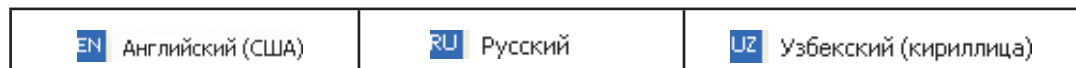
Sonıń menen hújjet tayarlaw procesi baslanadı.

Bizge belgili, tekst gáplerden, gápler sózlerden, al sózler háriplerden quraladı. Bunnan tısqari, tekstte irkilis belgiler hám arnawlı belgiler de qollanıladı. Bul belgilerdiń barlıǵı klaviaturada bar. Sol sebepli bul klavishlerdiń klaviaturada jaylasıw tártibin qanshelli jaqsı bilseńiz, tekst teriw de sonshelli ańsat boladı. Bunıń ushın kerelik belgili klavishlerdi izbe-iz basıw jetkilikli. Basılǵan klavishke sáykes belgi jumis maydanınıń júrgish kórsetip turǵan jerine jazıladı hám júrgish bir belgi ońǵa jılısadı.

Ayırım klavishlerdiń ústine bir neshe belginiń súwreti túsirilgen boladı (5-klass). Bul súwretler, ádette, ya háriplerdi, yaki arnawlı belgilerdi ańlatadı. Mısalı:

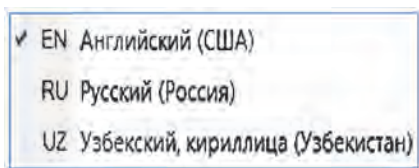

Bul klavishlerden biri basılǵanda, onda súwretlengen hárip yaki arnawlı belgilerden qaysı biri hújjetke sáwleleniwi klaviatura islep atırǵan til jaǵdayına baylanıslı. Klaviatura paydalanıwshı tárepinen tańlangan, mısalı:

til jaǵdaylarınan birinde islep atırǵan bolıwı múmkun. Til jaǵdayı, ádette, **Máseleler paneliniń** oń tárepinde jaylasqan til panelinde sáwlelenedi. Til panelinde joqarıdaǵı 3 til jaǵdayına sáykes **EN** yaki **RU**, yaki **UZ** túymelerinen biri sáwlelenip turadı.

Til jaǵdaylarınan keregin tańlaw tómendegi usıllardan birinde ámelge asırılıwı múmkun.

1-usul. Tishqan járdemide. Til pane-
linde sáwlelenip turǵan túyme tańlanganda
payda bolǵan (sheptegi súwrettegi sıyaqlı)
tańlaw diziminen kerelikli túyme tańlanadı.

2-usul. Klavishler járdemide. Til pane-
linde kerelikli til jaǵdayın tańlaw **Alt** (yaki **Ctrl**)
klavishin basıp turǵan halda **Shift**
klavishin basıw sáykes túyme sáwlelengenshe
tákirarlanadı.

Klaviatura til jaǵdaylarınan tısqarı «**tómengi registr**»
yaki «**joqarı registr**» jaǵdaylarınan birinde
boladı. Kompyuter iske túsirilgende, ádette,
klaviatura tómengi registr jaǵdayında boladı.

Tómengi registr jaǵdayında klavish basılǵanda
til jaǵdayına sáykes ráwishte álipbeniń kishi
háripleri yaki klavishtiń tómengi bóliminde
sáwlelengen arnawlı belgi ekranǵa shıǵarıladı.

Mısalı, tómengi registrde:

	klavishi basılǵanda ekranǵa shıǵarılatuǵın belgi	klaviatura latin álipbesi jaǵdayında: b
		klaviatura kirill álipbesi jaǵdayında: и
	klavishi basılǵanda ekranǵa shıǵarılatuǵın belgi	klaviatura latin álipbesi jaǵdayında: 3
		klaviatura kirill álipbesi jaǵdayında: 3
	klavishi basılǵanda ekranǵa shıǵarılatuǵın belgi	klaviatura latin álipbesi jaǵdayında: /
		klaviatura kirill álipbesi jaǵdayında: .

Belgilerdi joqarı registr jaǵdayında ekranǵa
shıǵarıw ushın **Shift** klavishin basıp turıp
kerelikli klavishler basıladı. Demek, klaviatura
joqarı registr jaǵdayına tek **Shift** klavishi
basıp turılǵanda ótedi. Eger **Shift** klavishi
qoyıp jiberilse, klaviatura tómengi registr
jaǵdayına qaytadı. Joqarı registrde til
jaǵdayına sáykes ráwishte álipbeniń bas
háripleri yaki klavishlerdiń joqarı bóliminde
sáwlelengen belgiler ekranǵa shıǵarıladı.

Mısalı, joqarı registrde:

	klavishi basılǵanda ekranǵa shıǵarılatuǵın belgi	klaviatura latin álipbesi jaǵdayında: B
		klaviatura kirill álipbesi jaǵdayında: И
	klavishi basılǵanda ekranǵa shıǵarılatuǵın belgi	klaviatura latin álipbesi jaǵdayında: #
		klaviatura kirill álipbesi jaǵdayında: №
	klavishi basılǵanda ekranǵa shıǵarılatuǵın belgi	klaviatura latin álipbesi jaǵdayında: ?
		klaviatura kirill álipbesi jaǵdayında: ,

Geyde teksttiń úlken bólimin tek bas háriplerde jazıwǵa tuwrı keledi. Bunday jaǵdayda, ádette, **Caps Lock** klavishinen paydalanıladı. Bul klavish basılǵanda klaviaturanıń oń joqarı bóliminde **Caps Lock** indikatorı janadı hám klaviatura tek **bas háriplerdi kirgiziw jaǵdayına (joqarı registr jaǵdayına emes!)** ótedi. **Caps Lock** klavishi qaytadan basılsa, **Caps Lock** indikatorı óshedi hámde klaviatura jáne kishi háriplerdi kirgiziw jaǵdayına qaytadı.

Joqarı registrge jazıw ushın **Shift** klavishin basıwdı umıtpań!

Tek bas háriplerdi jazıw kerek bolǵanda **Caps Lock** klavishinen paydalanıń!

HÚJJETTI SAQLAW

Payda etilgen hújetti diskte saqlap qoyıw kerek. Bunıń ushın tekstti aqırına shekem jazıp bolıwdı kútiw shárt emes. Ádette, tekstti kirgiziw baslanıwı menen onı diskte saqlap, tekst jazıp bolǵansha waqtı-waqtı menen saqlap turıw maqsetke muwapıq boladı. Sebebi, túrli sebepler menen kompyuter óship qalıwı múmkin. Bul jaǵdayda diskte teksttiń sońǵı márte saqlanǵan bólimi saqlanıp qaladı.

Aytıp ótilgenindey, hújetti saqlaw ushın, eger ol birinshi ret saqlanıp atırǵan bolsa, **Fayl** menuinen **Saqlaw** (Сохранить) yamasa «... **sıyaqlı saqlaw**» (Сохранить как ...) buyrığı tańlanadı. Nátiyjede Paint programmasındaǵıday ekranda «**Saqlaw**» qatnas aynası payda boladı.

Eger hújjet birinshi ret saqlanıp atırǵan bolsa, oǵan atama beriw shárt. Bunıń ushın:

- programma tárepinen usınıs etilgen, mısalı, **Документ1** yamasa hújjettiń birinshi qatarındaǵı tekst bólimi sıyaqlı atamada saqlaw;
- paydalanıwshı tárepinen berilgen hújjettiń mazmunına sáykes (mısalı, temaǵa tiyisli: **Ana Watan** — shıǵarma yamasa **Minezleme** yamasa **Laboratoriya jumısı**; hújjetti paydalanıw tarawına tiyisli: **Ana tili-nen diktant1** yamasa **Hújjetlerim** yamasa **Fizikadan lab1 sıyaqlı**) atamada saqlaw.

Jańa saqlanıp atırǵan hújjetke usı papkada aldın saqlap qoyılǵan hújjet ataması berilgende programmanıń «Заменить» (Almastrılsın)

usınısı qabil etilse, aldinqı hújjet óshıp ketedi hám ornına jańa hújjet jazıladı!

Kerekli papka (Папка) tańlanıp, fayl atı (mısalı, «**Informatikadan referat**») jazıladı hám **Saqlaw** (Сохранить) túymesı basıladı. Gezektegi, yaǵnıy **bar jumıstı saqlawda, Tezlikli panelindegi** saqlaw túymesin basıw yaki fayl menuindegi **Saqlaw** buyırǵın tańlaw jetkilikli boladı.

Eger burın saqlanǵan fayldı **basqa atama menen yamasa basqa papkada saqlaw** gerek bolsa, ol jaǵdayda **Fayl** menuinen tek ǵana «... **sıyaqlı saqlaw**» (Сохранить как...) buyırǵı tańlanadı.

Jazıp atırǵan tekstińizdi waqtı-waqtı menen saqlap turıw esinızden shıqpasın!

MS Word programması da belgilengen waqıtta hújjetti waqıtsha saqlap turadı!

SORAW HÁM TAPSÍRMALAR

1. Word programmasında jańa hújjet payda etiw ushın qanday ámeller orınlanadı?
2. Qaysı menu járdeminde jańa hújjet ushın bet payda etiledi?
3. Jańa hújjet payda etiw usılların ámelde kórsetip beriń.
4. Klaviatura qanday jaǵdaylarda bolıwı múmkin?
5. Klavish basılǵanda ondaǵı qaysı belgi ekranga shıǵadı?
6. Tómeni registr hám joqarǵı registr jaǵdaylarında islewdi ámelde kórsetiń.
7. Bas háriplerdi jazıw ushın qosımsha qaysı klavish basıladı?
8. Tek bas háriplerdi jazıw jaǵdayına ótiw qaysı klavish járdeminde ámelge asırıladı?
9. Hújjetti saqlawdıń usılların ámelde kórsetiń.

SHİNİǴİWLAR

1. Úyde tayarlaǵan maǵlıwmatıńızdı «Ómirbayan1» bas temasındaǵı hújjetiniń dawamına jazıń. Hújjetti «Ómirbayan2» ataması menen saqlań. Programmanı jabıń.

2. Microsoft Word programmasın iske túsiriń. Hújjetke «Klaviatura jumısı» atamasın beriń. Tómenдеgi tekstti payda etiń hám programmanı jabıń.
№1: Hújjetler = ХУЖЖЕТлер = DOCUMENTS = ДокуМЕНТЫ;
№2: Joqarı ReGiStR <> BuWÍn KÓSHIRIW = БУЎЫН КӨШИРИЎ.
3. Microsoft Word programmasın iske túsiriń. Hújjetke «Microsoft Word» tekstin jazıń. Hújjetti «Birinshi atamada saqlaw» ataması menen saqlań. Programmanı jabıń.
4. «Birinshi atamada saqlaw» atlı hújjetti ashıp teksttiń dawamına programma kórsetpesin (2010) jazıń hám «Ekinshi atamada saqlaw» ataması menen usı papkağa saqlań. Programmanı jabıń.
5. «Ekinshi atamada saqlaw» atlı hújjetti ashıp tekst dawamına «da saqlaw usılları» tekstin jazıń. Hújjetti «Ekinshi atamada basqa papkada saqlaw» ataması menen usı papka ishine jańa «Basqa papka» atlı papka payda etip soǵan saqlań. Programmanı jabıń.
6. Dápterinińge «Meniń shańaraǵım» atlı bes abzacılı tekst jazıń. Tekst jazıwdan aldın hár bir abzacta sáwlelenetuǵın mazmun haqqında joba dúziń. Dúzgen jobańız da dipterinińde sáwlelensin.

4-sabaq

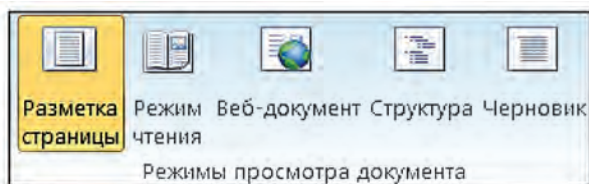
WORDTA TEKST JAZIW QAǒYDALARI

Tekst processorlarında tekst jazıw ushın tek klavishlerdi basıwdıń ózi jetkilikli emes. Wordta tekst áwelden puqta oylanǵan joba yaki tártip tiykarında jazıladı. Mısalı, siz aldınǵı sabaqta jazǵan «Ómirbayan» atlı hújjet te belgili bir sorawlarǵa juwap beriw arqalı tayarlandı. Qanday da bir hújjet tayarlawdı jobalastırıwda hújjettiń kórinislerin, tekst jazıw qaǒydaların, hújjette háreketleniwdi, redaktorlaw imkaniyatların biliv áhmiyetli bolıp esaplanadı.

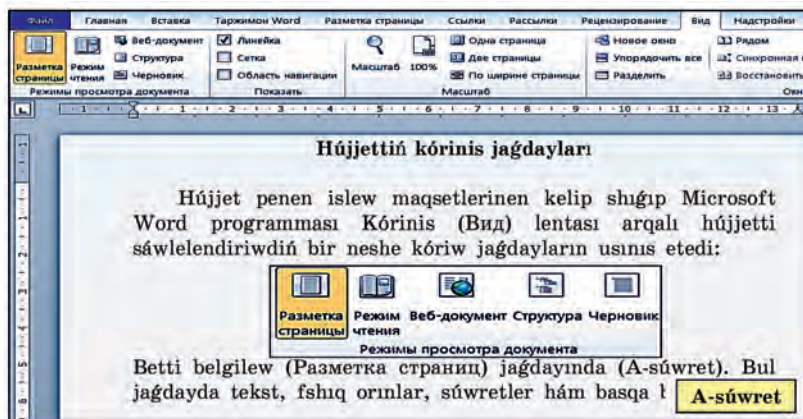
Gilt sózler: **hújjettiń kórinisleri, tekst jazıw qaǒydaları, hújjette háreketleniw.**

HÚJJETIŃ KÓRINIW HALATLARI

Hújjet penen islew maqsetlerinen kelip shıǵıp Microsoft Word programması Kórinis (Вид) lentası arqalı hújjetti sáwlelendiriwdiń bir neshe kóriw jaǵdayların usınıs etedi:

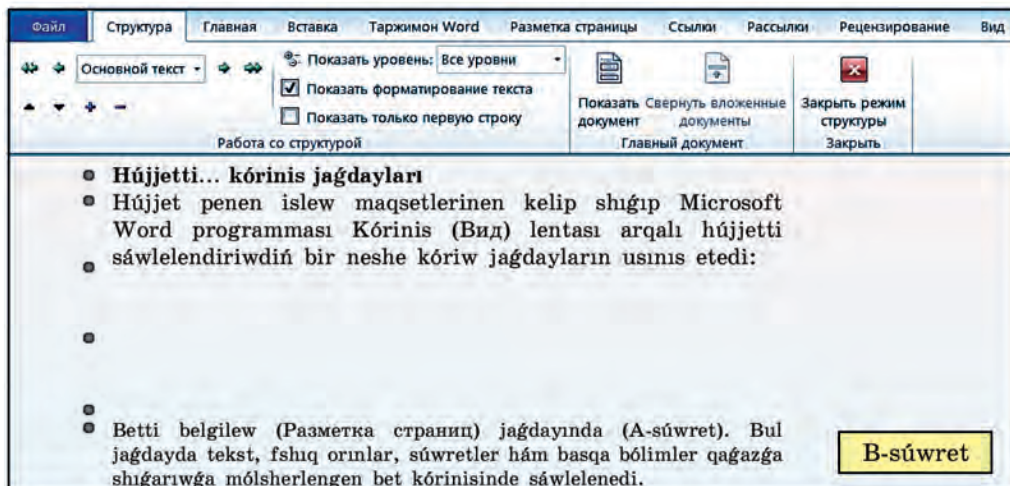

Betti belgilew (Разметка страницы) jaǵdayında (A-súwret). Bul jaǵdayda tekst, ashıq orınlar, súwretler hám basqa bólimler qaǵazǵa shıǵarıwǵa mólsherlengen bet kóriniside sáwlelenedi.

Oqıw jaǵdayı (Режим чтения) jaǵdayında hújjet ólshemleri ekran ólshemlerine sáykes tárizde ózgeredi hámde kóp úskeneler kórinbeydi. Bul jaǵday hújjetti oqıwda kózdıń az sharshawın támiyinlewge qaratılǵan.

Web-hújjet (Веб-документ) jaǵdayı hújjetti brauzer aynasındaǵı sıyaqlı sáwlelendiredi. Bul jaǵdaydan brauzerlerde (mısalı, **Windows** quramındaǵı

Internet Explorerde) kóriw ushın Web-sayt hám Web-hújjetler tayarlanganda paydalanıw ushın qolay.

Struktura (Структура) jaǵdayı (B-súwret) tekst quramın kórip turıw, tekst bólimlerin nusqalaw, kóshirip ótkeriw jolı menen tekstti qayta shólkemlestiriwde qollanıladı.

Qaralama (Черновик) jaǵdayı tekstti kirgiziw, redaktorlaw hám formatlaw ushın kózde tutılǵan. Bul jaǵday tekstke kóbirek itibar beriw zárúr bolǵanda paydalanıladı. Qaralama jaǵdayında MS Wordtiń ayırım elementleri sawlelenbeydi.

Adette, MS Word iske túsirilgende **Betti belgilew** kóriw jaǵdayı sawlelenedi. Qolaylılıq ushın **Kóriw** jaǵdayların tańlaw múmkinshiligi **jaǵday qatarına** kirgizilgen.

TEKST JAZIW QAǴÍYDALARI

Microsoft Word programmasında teksttegi sózler bettiń oń shegarasına jetkende keyingi jazılǵan sóz jańa qatarǵa avtomat tárizde ótedi.

Jańa abzacqa ótiw ushın Enter klavishin basıw kerek.

- Hárqanday irkilis belgisinen keyin probel (bos orın) klavishi basılıwı shárt, irkilis belgisinen aldın probel basılmaydı.

- «Qatań probel»di jaylastırıw ushın Ctrl, Shift, Probel klavishleri birgelikte basıladı. Qatań probel qatar sońında jazılǵan probel qatnasqan sóz dizbegi (mısalı, A. Fazılov) ajırılıp qalmawı ushın, yaǵnıy bir qatarda jaylasıwı shárt bolǵanda qollanıladı.

- «**Defis**» (-) belgisi probellersiz jazıladı, mısalı: qawın-ǵarbız, kiyim-kenshek,

- «**Tire**» (—) eki tárepten probeller menen ajıratıladı. Onı jazıw ushın Ctrl hám járdemshi klavishler toplamınan «tire» klavishleri birgelikte basıladı. Mısalı, «Bahram Mahkamov — klasımızdaǵı eń aǵla oqıwshı».

- «**Uzın tire**» (—) eki tárepten probeller menen ajıratıladı. Onı jazıw ushın Ctrl, Alt hám járdemshi klavishler toplamınan «uzın tire» klavishleri birgelikte basıladı. Mısalı, «Joqarı mánawiyat — jeńilmes kúsh».

- «**Qatań tire**»ni jazıw ushın Ctrl, Shift hám — klavishleri birgelikte basıladı. Qatań tire qatar sońında jazılǵan defis qatnasqan sóz (mısalı, 5-klass) ajırılıp qalmawı ushın, yaǵnıy bir qatarda jaylasıwı shárt bolǵanda qollanıladı.

• **«Jumsaq tire»** jumsaq buwın kóshiriw dep te ataladı. Tekst jazıw procesinde Microsoft Word programası sózdiń qatarǵa sıymaǵan bólimin jańa qatarǵa avtomat tárizde buwıǵa bólip kóshiredi, biraq bul qaraqalpaq tili grammatikasına qayshı keliwi múmkin, máseken, **shashadı** sózin **shashadı** sıyaqlı. Bul jaǵdayda júrgishti **shas-hadı** sózindegi «s» háribiniń aldına jaylastırıp «jumsaq tire» kirgiziledi, yaǵnıy **Ctrl** hám 0 cıfrı janındaǵı **-** klavishları birgelikte basıladı. Nátiyjede **shashadı** sózi **sha-shadı** sıyaqlı buwınlarǵa bólinedi. Eger redaktorlaw barısında «jumsaq tire» járdeminde jazılǵan sóz tolıǵı menen qatarǵa sıyatıǵın bolsa (yaǵnıy, máseken, qatarǵa shashadı sózinen aldın bir sóz qosılsa yamasa qatarǵa shashadı sózinen aldın bir sóz óshirilse), ol jaǵdayda jumsaq tire belgisi járdeminde bólingen buwındaǵı tire belgisi tekste usı qásiyeti boyınsha kórinbey qaladı. Ápiwayı usılda, yaǵnıy paydalanıwshı tárepinen tire jaylastırıp buwıǵa bóliw arqalı jańa qatarǵa kóshirilgen sózlerde tire belgisi tekste kórinip qaladı.

• **Qawsırmalar: ()**, **tırnaqshalar: ‘ ’** yamasa **qostırnaqshalar: «»** ishine alınǵan sózler olardan probeller menen ajratılmaydı, mısalı: «Windows XP».

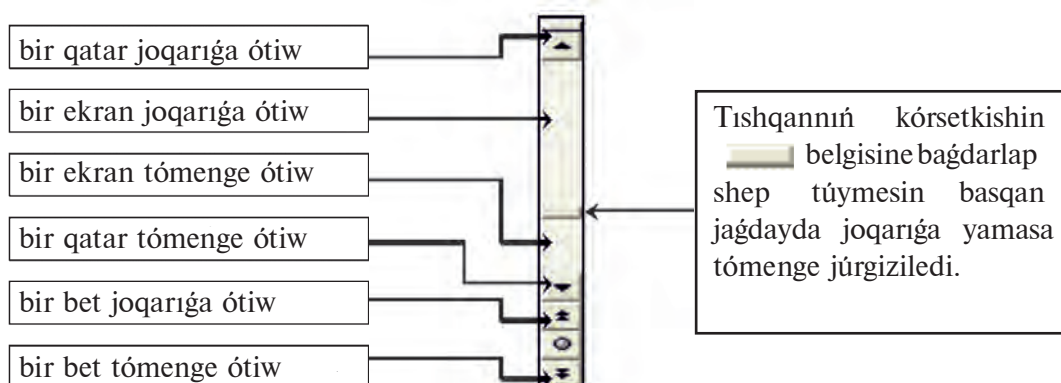
• **Rim cıfrların** jazıw ushın I, V, X, L, C, M sıyaqlı bas háriplerden paydalanıladı.

HUJJETTE HÁREKETLENIW

Microsoft Word baǵdarlamasında júrgish tezlik klavishleri járdeminde hújjette tómendegishe júrgiziledi:

- bir qatardan ekinshisine **↑** yaki **↓** baǵdarlaw klavishleri;
- bir belgiden ekinshisine **→** yaki **←** baǵdarlaw klavishleri;
- bir sózden ekinshisine **Ctrl** klavishin basıp turǵan jaǵdayda **→** yamasa **←** klavishlerin basıw járdeminde;
- bir abzactan ekinshisine **Ctrl** klavishin basıp turǵan jaǵdayda **↑** yaki **↓** klavishlerin basıw járdeminde;
- bir betten ekinshisine **Page Up** hám **Page Dn** klavishleri járdeminde;
- qatardıń basına **Home**, qatardıń sońına **End** klavishleri járdeminde;
- Teksttiń basına **Ctrl** + **Home**, tekst sońına **Ctrl** + **End** klavishleri járdeminde.

Microsoft Word programmasında hújjetni «betlew», yaǵnıy aldınǵı yamasa sońǵı qatarlardı hám de betlerdi vertikal súrgish járdemide kóriwdiń tómenдеgi imkaniyatları bar:

Shep táreptegi ámellerdi orınlaw ushın tıshqanniń kórsetkishin súwrette kórsetilgen orınǵa baǵdarlap shep túymesin bir ret basıw jetkilikli. Bul ámellerdi orınlaǵanda júrgishtiń ornı ózgermeydi.

SORAW HÁM TAPSÍRMALAR

1. Word programmasında hújjet kóriwdiń qanday jaǵdayları bar?
2. Word programması iske túsirilgende hújjet qanday kóriw jaǵdayında sáwlelenedi?
3. Wordta tekst jazǵanda jańa abzacqa qalay ótkeriledi?
4. Wordta uzın tireniń jazılıwın ámelde kórsetip beriń.
5. Qatań tire jazılıwın ámelde kórsetip beriń.
6. 1950 hám 1963 sanların Rim cifrlarında jazıń hám túsindirıń.
7. Tekst boylap júrgishti júrgiziwdi ámelde kórsetip beriń.
8. Tekstti betlewdiń qanday usılları bar?
9. Tekst betlengende júrgish qalay qozǵalatuǵının ámelde kórsetip beriń.
10. Hújjette tıshqandaǵı dóńgelek qanday wazıypalardı atqaradı?
11. Home, End, Ctrl+Home hám Ctrl+End tezlik klavishleri járdemide hújjette háreketleniwdi ámelde kórsetip beriń.

SHI NI GI WLAR

1. Shep bağanadağı bet jağdaylarınıń qásiyetlerin oń bağanadan tabıń.

Betlerdi belgilew	hújjet ólshemleri ekran ólshemlerine sáykes ráwishte ózgeredi.
Oqıw	hújjettiń bas qatarları hújjet strukturasındağı bağanasına sáykes ráwishte julıyadı.
Struktura	tekst, ashıq orınlar, súwretler hám basqa bólimler qağazǵa shıǵarıwǵa mólsherlengen betke uqsagan kóriniste sáwlelenedi.

2. Úyde tayarlağan maǵlıwmatıńız tiykarında «Meniń shańaraǵım» bas temasındağı hújjet payda etiń. Hújjetti «Meniń shańaraǵım» ataması menen saqlań. Programmanı jabıń.
3. Word programmasında tómendegi tekstti jazıw procesinde hár bir sózden keyin «Qatań probel» kirgiziń. Hújjetti «Qatań hám jumsaq» ataması menen saqlań. Hár bir sózdi «jumsaq tire» járdeminde buwıǵa bóliń. Nátiyjeni talqılań.
«Biytákirarım sań, jalǵız sań, ana-Watanım — Ózbekistanım», «Elim dep, jurtım dep janıp jasaw kerek!», «Ilim dárgayım — maqtanışım!»
4. Dápterińizge «Meniń Watanım — Ózbekistan» atamasında bes abzacılı tekst jazıń. Tekst 15 gápten kem bolmasın. Tekst jazıwdan aldın hár bir abzacqa sáwlelenetuǵın mazmun haqqında joba dúziń. Dúzgen jobańız da dápterińizde sáwlelensin.

5-sabaq

HÚJJETLERDIŇ TIYKARǴI PARAMETRLERI

Word tekst processorında jumıs baslaǵanda dáslep hújjettiń kórinisin kóz aldımızǵa keltiriwimiz kerek. Sebebi, hújjettiń kórinisine qarap qağaz ólshemi, bettiń baǵdarı, qatarlar arasındağı aralıq aldın ala belgilep alınadı.

Gilt sózler: bet parametrleri, shrift parametrleri, abzac parametrleri.

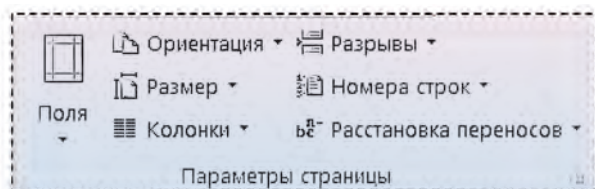
HÚJJET PARAMETRLERI

Biz turmısımızda hár qıylı hújjetlerdi ushıratamız. Mısalı, tuwılğanlıǵı haqqında gúwalıq, medicinalıq karta, medicinalıq yamasa oqıwdan alınǵan maǵlıwmatnamalar, oqıwshı tabeli hám t.b. Olar bir-birinen tek mazmunı menen emes, al basqa tárepleri menen, sonıń ishinde, hújjetlerdiń ólshemi menen de parıqlanadı. Hár qıylı hújjetler túrli ólshemdegi qaǵazǵa jazılǵanın kóp baqlaǵansız. Bunnan tısqari, tekst jazılǵanda bettiń shep, oń, joqarı hám tómengi bóliminen hár túrli aralıq qaldırıladı. Hár qıylı hújjetlerde qatarlar arasındaǵı aralıq ta hár qıylı bolıwı múmkin. Hújjetlerde bunday shekleniwler júdá kóp ushırasadı.

Tekst processorlarında tayarlanıp atırǵan hújjettiń túrine qarap **betiń parametrleri** hám **tekst parametrleri (shrift, abzac)** belgilep alınadı. Olar **hújjetlerdiń parametrleri** (ózgeshelikleri) dep ayılıadı.

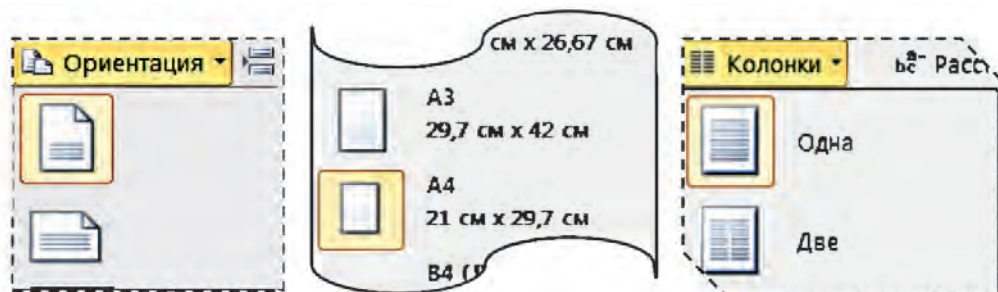
BETTIŃ PARAMETRLERI

Hújjet betiniń parametrleri, tiykarınan, basıp shıǵarıw maqsetlerinen kelip shıǵıp tańlanadı. Bettiń parametrlerin tańlawdı **Betti belgilew** (Разметка страницы) lentası járdeminde ámelge asırıw qolaylı:

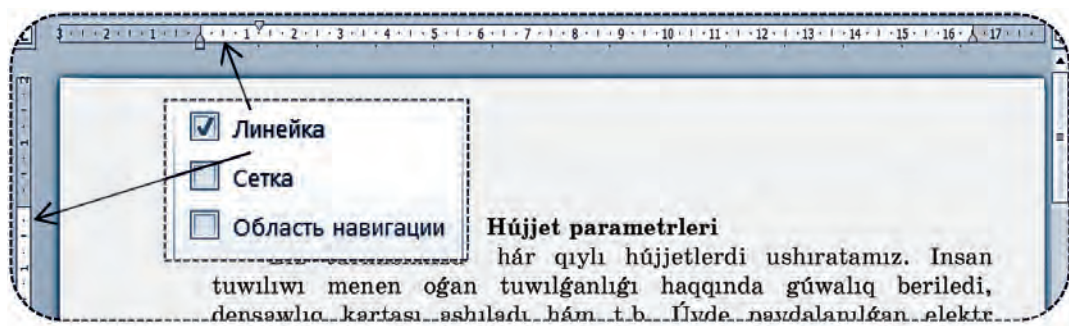
Bul lentanıń **Bettiń parametrleri** (Параметры страницы) bólimindegi **Ashıq orınlar** (Поля) tańlaw diziminen *ashıq ornń ólshemlerin belgilew*, **Orientaciya** (Ориентация) tańlaw diziminen *betiń (kitap yaki albom) baǵdarın belgilew*, **Ólshem** (Размер) tańlaw diziminen *qaǵaz ólshemlerin belgilew*, **Baǵana** (Колонки) tańlaw diziminen *bettegi baǵanalar sanın belgilew* múmkin:

	Обычные			
	Верхнее:	2 см	Нижнее:	2 см
	Левое:	3 см	Правое:	1,5 см
	Узкие			
	Верхнее:	1,27 см	Нижнее:	1,27 см
	Левое:	1,27 см	Правое:	1,27 см

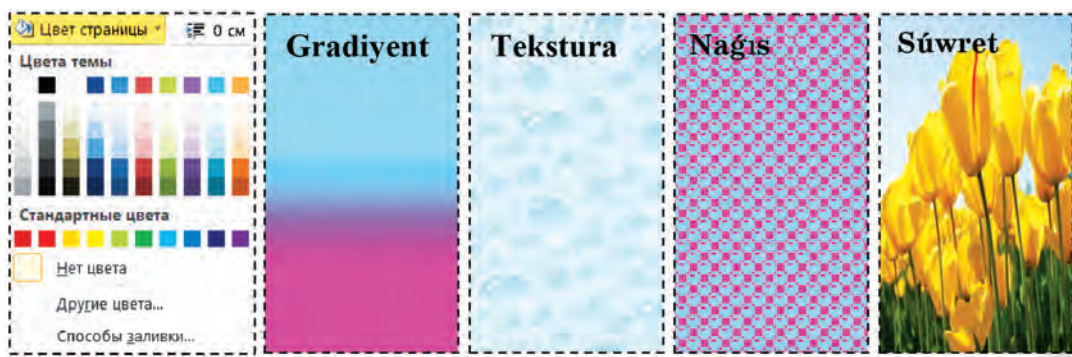
Eger bettiń tolıq parametrlerin qarap shıǵıw zárúr bolsa, ol jaǵdayda **Bettiń parametrleri** (Параметры страницы) qatnas aynası ashıladı. Bul qatnas aynası Разметка страницы lentasınıń Параметры страницы logikalıq toparındaǵı túymesı járdemimde ashıladı. Qatnas aynasınıń qatlamlarınan tańlangan parametrler kúshke kiriwi ushın qatnas aynasındaǵı «OK» túymesı (tıshqan járdemimde) tańlanadı yamasa Enter klavishi basıladı.

Ashıq orınlardıń keńligin gorizonttal hám vertikal sıǵısh járdemimde ózgeriw múmkinshiligi de bar. Al, sıǵıshlar **Kórinis** (Вид) lentasınıń **Sáwlelendiriw** (Показать) logikalıq toparınan **Sıǵısh** (Линейка) obyektı tańlangannan soń sáwlelenedi.

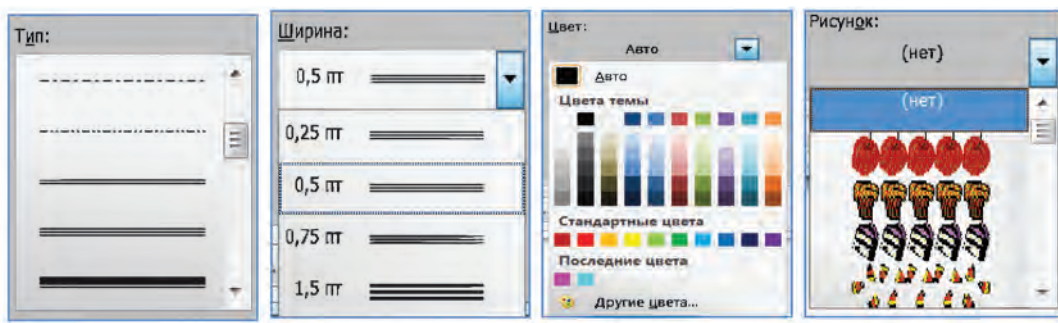

Betti jáne de shıraylı hám ózine tartımlı etip kórsetiw ushın bet fonınıń reńi hám shegaraları ózgeriliwi múmkin. Bunıń ushın **Betti belgilew** (Разметка страницы) lentasınıń **Bet fonı** (Фон страницы) bólimindegi Bettiń reńi (Цвет страницы) hám **Betlerdiń shegaraları** (Границы страниц) múmkinshiliklerinen paydalanıladı.

MS Wordta bet fonına **tutas reń** tańlaw yamasa tómendegi sıyaqlı **Bo-yaw usılları** (Способы заливки) qollanıwı múmkin:

Bettiń shegarası ushın da hár qıylı imkaniyatlar bar bolıp, ádette, hár qıylı túrdegi, reńdegi hám qalıńlıqtağı sızıqlar yamasa súwretlerden paydalanıladı:

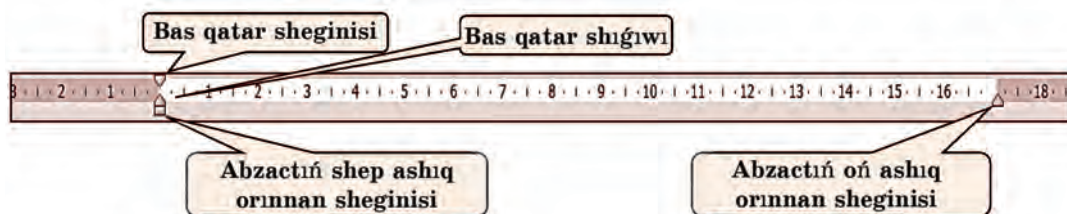
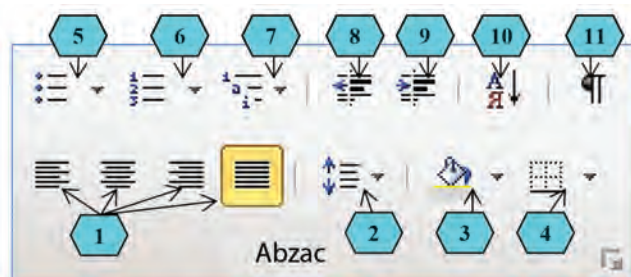
SHRIFT PARAMETRLERI

Shrift parametrleriniń Shrift túri, ólshemi hám jazıw forması menen aldınraq tanıstıq. Shrift parametrlerin tańlawdıń ayırım imkaniyatları **Bas** (Главная) lentasınıń **Shrift** (Шрифт) logikalıq toparında jámlengen:

ABZAC PARAMETRLERI

Abzactıń parametrlerin tańlawdıń ayırım imkaniyatları **Bas** (Главная) lentasınıń **Abzac** (Абзац) logikalıq toparında jámlengen. Bul topar túymeleri járdeminde (1) **abzac tegisleniw usılı** (shepten, ortadan, ońnan, bettiń keńligi boyınsha), (2) **abzac qatarları aralıǵı** (bir, bir yarım, eki, minimum, anıq, kóbirek), (3) **abzac fomi**, (4) **abzac shegarası**, abzactı (5) **markerlew** yamasa (6) **tártiplew** yamasa (7) **klassifikaciyalaw**, **abzac** (8) **sheginiwdi kemeytiw** yamasa (9) **arttırıw**, belgilengen (10) **teks-tti** (abzactar toplamın) **tártiplew**, (11) formatlawdaǵı **kórinbes belgilerdi sáwlelendiriw** múmkin.

Abzac sheginisi hám bas qatar shetleniwın **Gorizantal sızǵış** kórsetkishlerinen paydalanıp ornatiw qolaylı. Bunıń ushın gorizantal sızǵıştaǵı sheginiw kórsetkishleri tıshqan járdeminde kerelik baǵıtta iljitiladı.

SORAW HÁM TAPSÍRMALAR

1. Rásmiy hújjetlerge mısallar keltiriń.
2. Hújjet hám tekst parametrlerin túsendiriń.
3. Bettıń baǵıtın ózgertiwdi ámelde kórsetiń.
4. Ashıq orındı belgilew usılların ámelde kórsetiń.
5. Bettıń fonınıń 2 túrin tańlawdı ámelde kórsetiń.
6. Bet shegarasınıń 2 túrin tańlawdı ámelde kórsetiń.

7. Abzactıń sheginisin belgilew usılların ámelde kórsetiń.
8. Siziń kompyuterińizde qanday shrift túrleri bar?
9. Shrifttiń ólshemin ózgeriw usılların ámelde kórsetiń.
10. Birinshi hárip qızıl reńde jazılǵan bolsa, sózdiń keyingi háripleri qanday reńde sáwlelenedi?
11. Qatarlar arasındaqı aralıq qalay ózgeriledi?

SHİNİĞİWLAR

1. «Ómirbayan2» atlı hújette bet fonınıń reńin, shegara sızıqların, gáplerdiń ólshemlerin, reńlerin, sózlerdiń kórinislerin, abzactardıń tegisleniw usılı hám sheginislerin ózgeritiń.
2. «Meniń shańaraǵım» atlı hújette bettiń parametrlerinen albom betin tańlap, shrifttiń túrli reń hám ólshemlerinen paydalanıń. Hár bir abzac ushın túrli qatarlar aralıǵı hám abzac sheginisin tańlań.
3. Jańa hújjet ashıp tómendegi kórinistegi tekstlerdi payda etitiń hám «Watanım» ataması menen saqlań.

Watanım meniń **Ana Watan** *Janajan Watan* Gárezsiz Watan
WATAN ANA SÍYAQLÍ MUQADDES Gárezsiz Ózbekistan
Janajan Ózbekistanım Ózbekistan gózzal úlke
Ózbekistan ana watanım

4. Úyde tayarlaǵan tekstińiz tiykarında «Meniń Watanım — Ózbekistan» atlı hújjet tayarlań. Tekst mazmunına sáykes abzactarǵa ajratıń. Hújjetti «Meniń Watanım — Ózbekistan» ataması menen saqlań.
5. Dápterinińize «Meniń doslarım» atlı bes abzactı tekst jazıń. Tekst jazıwdan aldın hár bir abzacta sáwlelengen mazmun haqqında joba dúziń. Dúzgen jobańız da dápterinińizde sáwlelensin.
6. Tómede berilgen oń baǵanadaǵı parametrlerdi shep baǵanadaǵı atamalarǵa tásir etiw imkaniyatına sáykes ráwishte dápterinińize kóshiriń.

Bet	reńi, ólshem, qalıńlıq, fon reńi, belgi aralıǵı, ashıq orınnan
Abzac	sheginiw, jazıw túri, tegisleniw, qatarlar arasındaqı aralıq, masshtab, shegara sızıǵı, bas qatar sheginisi, markerlew, kórinbes
Sóz	belgiler, sızǵısh, tekstura, astıńǵı sızıq, jılıw
Shrift	

6-sabaq

HÚJJETLERDI REDAKTORLAW

Qolda yamasa jazıw mashinasında jazılğan tekstke dúzetiw kirgiziw qıyın. Kópshilik jaǵdaylarda dúzetiw kirgizilgen tekst qaytadan aqqa kóshiriledi. Tekst redaktorları hám tekst processorları bolsa tekstlerge ıqtıyarlı túrde dúzetiwler kirgiziw múmkinshiligin bereydi. Tekstli hújjetke dúzetiwler kirgiziw hújjetli redaktorlaw delinedi. Mısalı, hújjetli redaktorlaw procesinde qandayda bir belgi óshiriledi, almasırladı yamasa jaylastırılardı, teksttiń belgili bir bólimi óshiriledi, nusqası kóshiriledi yamasa ornı almasırladı.

Gilt sózler: **Tekstti redaktorlaw, belgi qosıw hám óshiriw, blok, nusqalaw, kóshiriw.**

TEKSTKE JAÑA BELGI QOSIW

Tekst jazılǵanda qáteliklerge jol qoyılğan bolıwı múmkin. Jazıw procesinde tez-tez pikir ózgerip turıwı múmkin. Bul jaǵdayda ulıwma qátesiz jazılğan tekstke de qosımshalar hám dúzetiwler kirgiziledi. Tekstti redaktorlawda eń kóp islenetuǵın jumıslardıń biri bul artıqsha belgini óshiriw yaki túsip qalğan belgini araaǵa jaylastırıw bolıp esaplanadı.

Tekstke jaña belgilerdi kirgiziw tómendegishe orınlanadı:

1. Júrgish teksttiń kerekli belgiler kirgiziliwi tiyis bolğan orınǵa qoyıladı.

Tekstti qáte| jazıw áhmiyetli

2. Kerekli belgiler klaviaturada teriledi:

Tekstti qátesiz| jazıw áhmiyetli!

TEKST BÓLEGIN BELGILEW

Teksttiń belgilengen qanday da bir bólegi **blok** dep ataladı. Ádette, blok fon berilgen sıyaqlı reńni menen ajıralıp qaladı. Tekstte blok ajıratıw **klaviatura** yamasa **tıshqan** járdeminde ámelge asırılıwı múmkin. Klaviatura járdeminde blok ajıratıw ushın:

Jürgish kerekli bólimniñ (belgi, sóz, qatar yaki abzac, bet) birinshi belgisiniñ aldına jaylastırıladi	Belgileniwi kerek bolğan bólim.
Shift klavishin basıp turğan halda bağıtlaw klavishi teksttiñ kerekli tekst bólegi belgilengenshe basıp turıladi	Belgileniwi kerek bolğan bólim.

Hújjetti tolıq belgilew ushın + klavishleri basıladi.

Tıshqan járdeminde blok ajratıwdıñ tiykarǵı usılları tómendegishe:

Belgileniwi kerek bolğan bólim ústinde tıshqanniñ shep túymesini basılğan halda jılıstırıladi	Tıshqanнан paydalanıw. Teksttiñ belgileniwi kerek bolğan bólimi.
Sóz belgileniwi ushın kórsetkishi sóz ústine alıp barılğan tıshqanniñ shep túymesini 2 ret basıladi	Tıshqanнан paydalanıw. Teksttiñ belgileniwi kerek bolğan bólimi.
Abzac belgileniwi ushın kórsetkishi abzac ústine alıp barılğan tıshqanniñ shep túymesini 3 ret basıladi	Tıshqanнан paydalanıw. Teksttiñ belgileniwi kerek bolğan bólimi.
Gáp belgileniwi ushın klavishin basıp turğan halda kórsetkishi gáp ústine alıp barılğan tıshqanniñ shep túymesini 1 ret basıladi	Tıshqanнан paydalanıw. Teksttiñ belgileniwi kerek bolğan bólimi.

Blok ústinde hár qıylı ámeller (óshiriw, nusqalaw, kóshiriw ótkeriw hám t.b.) orınlaw múmkin.

HÚJJETTE ÓSHIRIW

Tekst jazıw procesinde qáte jazılğan belgini óshiriw zárúr boladı. Eger hújjettiñ sóz, gáp, qatar yamasa abzac sıyaqlı bólimin óshiriw lazım bolsa, bul bólimdi blokqa alıp, klavishin basıw jetkilikli.

Teksttegi bir yamasa bir neshe belgini tómendegi usıllardan birinde óshiriw múmkin:

Jürgish óshiriliwi kerek bolğan belgiden aldın jaylastırılса, Delete klavishi basıladı	Jürgish óshiriliwi kerek bolğan belgiden keyin jaylastırılса, ← Backspace klavishi basıladı

Geyde, teksttiń belgili bir bólegin teksttiń basqajerine kóshirip ótkeriw kerek boladı. Bunıń ushın:

1-usıl. Kerekli bólim blokqa alınadı hám **Bas** (Главная) lentası **Almastırw buferi** (Буфер обмена) toparınan **Qırqıp alıw** túymesі tańlanadı. Nátiyjede qırqıp alınğan bólegi **almastırw buferi** dep atalatuǵın járdemshі yadta waqıtsha saqlanıp qaladı. Endi qırqıp alınğan bólim jaylastırılıwı kerek bolğan jerge júrgish ornatıladı hám **Bas** (Главная)

lentası **Almastırw buferi** (Буфер обмена) **Jaylastırw** (Вставить) túymesі tańlanadı.

2-usıl. Kerekli bólim blokqa alınadı hám tıshqanniń shep túymesin basıp turğan halda kerekli jerge jiljitip ótkeriledi.

HÚJJETTE NUSQA KÓSHIRIW

Nusqa kóshiriw ushın teksttiń nusqa kóshiriletuǵın bólimi blokqa alınadı.

Bas (Главная) lentası **Almastırw buferi** (Буфер обмена) toparınan **Nusqalaw** (Копировать) túymesі tańlanadı. Nátiyjede belgilengen bólimniń nusqası **almastırw buferinde** saqlanıp qaladı. Endi nusqa jaylastırılıwı kerek bolğan jerge júrgish ornatıladı hám **Bas** (Главная) lentası **Almastırw**

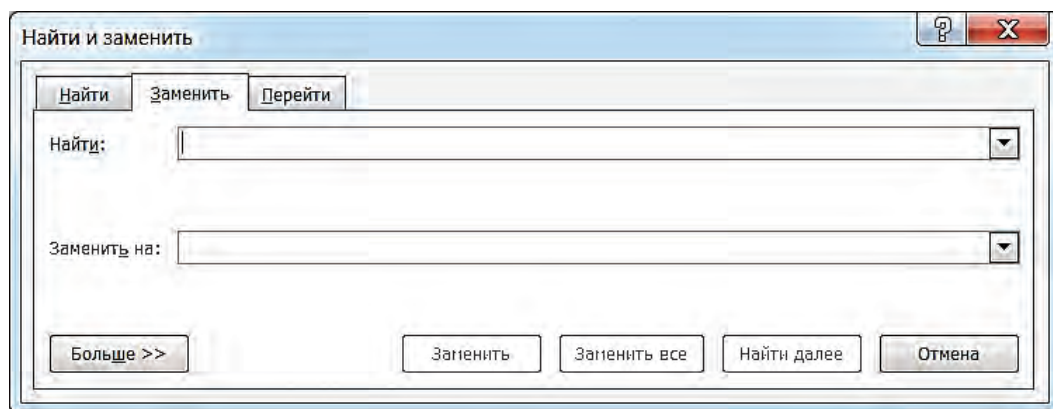
buferi (Буфер обмена) toparınan **Jaylastırw** (Вставить) túymesі tańlanadı.

Microsoft Word programması jaylastırılıp atırğan nusqanı bir neshe usıldan birinde usınıs etedi:

Параметры вставки:			
Nusqası alınğan tekst	Formattı saqlap qalıw	Formatlardı birlestiriw	Tek tekstti jaylastırw
6-klass MS Word	6-klass MS Word	6-klass MS Word	6-klass MS Word

HÚJJETTE IZLEW HÁM ALMASTÍRÍW

Úlken kólemdegi tekstte qanday da bir sóz (atama yamasa sóz dizbe-gi) izlep tabılıwı hám almasterılıwına kóp waqıt sarıplanadı. MS Word programmasında bul procesti ámelge asırıw qolaylı bolıwı ushın **Izlew hám almasterıw** (Найти и заменить) qatnas aynası bar. Bul aynanı shaqırıw ushın **Ctrl** + **F** klavishler juplıgın basıw yamasa **Bas** (Главная) menuuiniń **Redaktorlaw** (Редактирование) logikalıq toparınan **Almasterıw** (Заменить) túymesin tańlaw múmkin. Nátiyjede izlew (Найти), **Izlew hám almasterıw** (Найти и заменить) hám de **Ótiw** (Перейти) qatlamlarınan ibarat tóمندegi kórinistegi qatnas aynası ashıladı:

Bul aynanıń **Найти:** maydanına izlenip atırǵan sóz, **Заменить на:** maydanına almasterılıp atırǵan sóz jazıladı. Endi maqsetten kelip shıǵıp **Almasterılsın** (Заменить), **Barlıǵı almasterılsın** (Заменить все) yamasa **Keyingisi izlensin** (Найти далее) túymelerinen paydalanıladı.

SORAW HÁM TAPSÍRMALAR

1. Tekstti redaktorlaw degende neni túsinesiz?
2. Tekstti redaktorlawda qollanılatuǵın ámellerdi aytıń?
3. Tekstke «túsip qalǵan» belgiler qalay kirgiziledi?
4. Teksttegi artıqsha belgi qalay óshiriledi?
5. Blok degende neni túsinesiz?
6. Teksttiń bólegin blokka alıw usılların ámelde kórsetiń.
7. Teksttiń belgilengen bólegi ústinde qanday ámeller orınlaw múmkin?
8. Teksttiń belgilengen bóleginen nusqa kóshiriw degen ne hám ol qalay ámelge asırıladı?

9. Qatar, gáp hám tekstti blokqa alıwdıń barlıq usılların ámelde kórsetip beriń.
10. Hújjette júrgishtiń aldındaǵı belgi qalay óshiriledi? Keyin turǵan belgi-she?
11. Hújjettiń sóz, gáp, qatar yamasa abzac sıyaqlı bólegi qalay óshiriledi? Ámelde kórsetip beriń.
12. Teksttegi kóp ret qatnasqan sózdi basqa sózge qalay almastırıw múmkin? Ámelde kórsetip beriń.
13. **Izlew hám almastırıw** (Найти и заменить) qatnas aynasınıń **Ótiw** (Перейти) qatlamaı imkaniyatların óz betińizshe talqılań hám aytıp beriń.

SHİNIĞIWLAR

1. «Ómirbayan2» atlı hújjettiń bólimlerinen nusqa kóshirip «Biziń shańaraq» atlı hújjetti toltırıń.
2. MS Word baǵdarlamasın iske túsiriń. Tómendegi tekstti jazıp «Qáte» ataması menen saqlań hám baǵdarlamanı jabırıń:
Bish(2) kobiytew(3) bis(1) — jygrma(2) bec(1)[9]. Koputirlen (5) boqıwsı(5) tikargı(2) baǵdırlamaniń(2) ati(1) — «Wundo(3) XP»[18]. Polz(2) egnleine(2) ǵabz(2) hám qauındı(2) msal(1) etu(2) mumkin(1)[13]. Anton(2) sózle(1): balen(2) — pas(1), jqari(2) — tomen(1), uzn(1) — qisxa(2), jaksi(2) — jaan(1), issi(2) — suuiq(2) [19].
3. MS Word baǵdarlamasın iske túsiriń. «Qáte» atlı hújjetti ashırıń. Tekstte sózden keyingi ápiwayı qawsırma ishinde sózdegi qáteler sanı, gáptiń sońındaǵı kvadrat qawsırma ishinde gápтеgi qáteler sanı kórsetilgen. Hújjetti «Qáte-redaktorlaw» ataması menen saqlań. Tekstti redaktorlań. Hújjetti saqlań. Baǵdarlamanı jabırıń.
4. Dápterinizdegi «Meniń doslarım» teksttiń dawamına doslarınızdıń keleshek ármanları, qızıǵıwshılıqları, iyelemekshi bolǵan kásipleri, oqıǵan ádebiy kitapları haqqında maǵlıwmat qosırıń. Zárúr bolsa tekstti redaktorlań.
5. Tómendegi testlerdi talqılań hám juwabın anıqlań.
 - 1) Ms Wordta sózge tán ózgesheliklerdi anıqlań.
 - A) belgiler izbe-izligi;
 - B) Izbe-izlikler bir-birinen probel belgisi menen ajiralıp turadı;
 - D) Izbe-izlikler bir-birinen tire belgisi menen ajiralıp turadı;
 - E) barlıq juwap tuwrı.
 - 2) MS Wordta jańa abzacqa ótiw ushın ... klavishi basıladı.

A) Shift;	B) Enter;	D) Esc;	E) F1.

- 3) Blok dep nege aytiladi?
 A) tekste belgilengen 7 belgi;
 B) tekste belgilengen bir bólim;
 D) teksttiń belgilengen 7 qatarı;
 E) teksttiń belgilengen 7 abzacı.

7-sabaq

HÚJJETTI FORMATLAW

Burın ayılğanınday, tekst processorlarında hújjettiń sırtqı kórinisi shıraylı bolıwı ushın shrift túri, ólshemi, reńi hám abzac tegisleniwi, shegara sızıw sıyaqlı bezewler menen bayıtılıwı múmkin. Bunday ámellerdi orınlaw **hújjetti formatlaw** delinedi. Formatlaw shriftke, tekste yaki abzacqa qollanılıwı múmkin. Bul sabaqta formatlawǵa tiyisli ámeller menen tanısasız.

Gilt sózler: **tekstti formatlaw, abzactı formatlaw, bet formatı, bettiń tártip nomeri.**

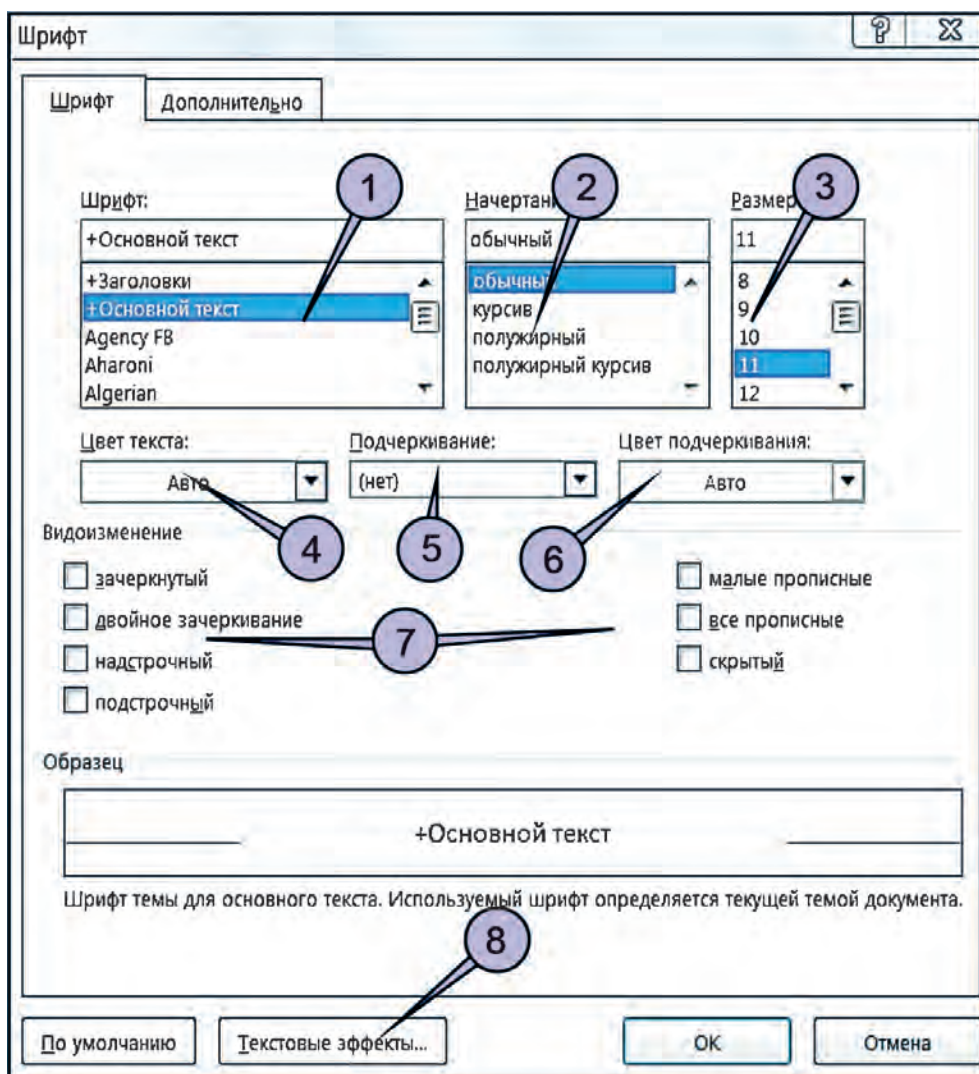
TEKSTTI FORMATLAW

Teksttegi shrifttiń reńi, sızılmanıń kórinisi, ólshemi, jazıw forması hám basqa formatları tómendegishe tańlanadı:

- 1) formatlanıwı kerek bolǵan bólim belgilenedi, yaǵnıy **blokqa** alınadı;
- 2) tómendegi A yamasa B bólimlerdiń biri qollanıladı:

A) aldın kórilgen **Bas** menuiniń **Shrift** logikalıq toparınan kerekli ózgeshelikler tańlanadı;

B) **Shrift parametrleri** qatnas aynası imkanıyatlarınan paydalanıladı». Bul qatnas aynası **Shrift** logikalıq toparındaǵı belgisi járdeminde ashıladı. **Shrift** qatnas aynası **Shrift** (Шрифт) hám **Qosımsha** (Дополнительно) qatlamlarınan ibarat.

Shrift parametrleri (ózgeshelikleri)	
1) shrifttiń túri	2) shrift jazıw forması
3) shrifttiń ólshemi	4) shrifttiń reńi
5) astı sızılǵan kórinisi	6) astı sızılǵan reńi
7) shrifttiń kórinisi	8) tekstke tiyisli túrli effektler

Shrift parametrleri qatnas aynasınıń **Qosımsha** (Дополнительно) qatlamında **Belgiler arasındaǵı aralıq** (Межзнаковый интервал) bólimi

Masshtab (Масштаб), **Aralıq** (Интервал), **Jilıstırıw** (Смещение) sıyaqlı tañlaw maydanshalarınan ibarat. **Masshtab procenti** belginiñ (shrifttiñ ólshemin emes) bette sáwlelenetuğın kólemin úlkeytedi yaki kishireytedi. **Aralıq punkti** belgiler arasındağı boslıqtı úlkeytedi yaki kishireytedi. **Jilıstırıw punkti** belgilerdi qatarğa salıstırğanda joqarığa yaki tómenge jiljıtadı. Mısalı:

Masshtab: eki sóz 100%, Aralıq: Обычный (Ápiwayı)	Shrift parametrleri
Masshtab: birinshi sóz 200%, ekinshi sóz 100%	Shrift parametrleri
Aralıq: birinshi sóz Ziyrek (Разреженный) 3 punkt	Shrift parametrleri
Jilıstırıw: birinshi sóz Joqarığa (Вверх) 3 punkt	Shrift parametrleri

ABZACTÍ FORMATLAW

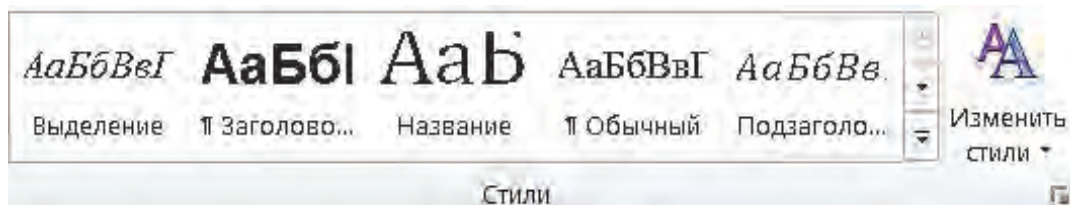
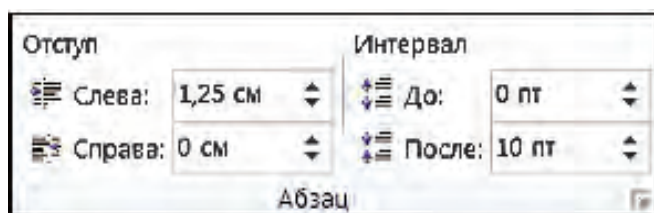
Abzactı formatlaw ushın:

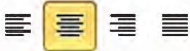
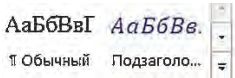

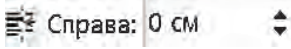
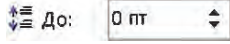
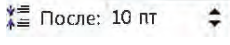

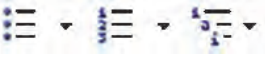
1) júrgish usı abzacqa jaylastırıladı;

2) tómendegi A yaki B, yamasa C bólimlerdiñ biri qollanıladı;

A) aldın kórilgen **Bas** menyudiñ **Abzac** logikalıq toparınan kerekli ózgeshelikler tañlanadı;

B) **Betti belgilew** (Разметка страницы) menyuiñ **Abzas** yaki **Bas** menyuiñ **Usıllar** (Стили) logikalıq toparınan kerekli ózgeshelikler tañlanadı:

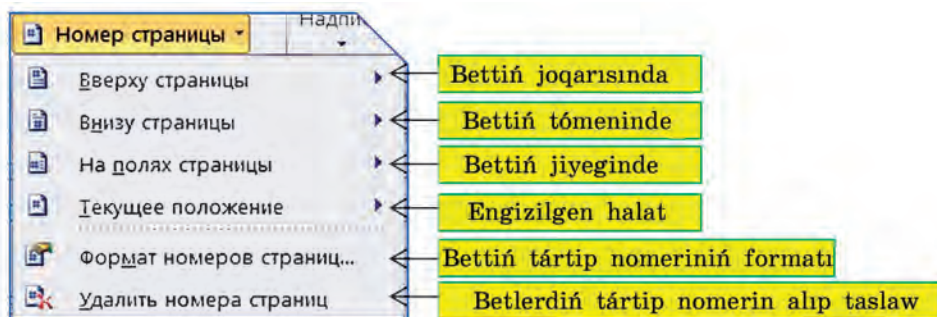
Ózgeshelikler	Tańlaw ornı
1) abzac tegisleniw usılın tańlaw (shepten, ortadan, ońnan, bettiń keńligi boyınsha)	
2) tekst dárejesin ózgeritiw (ápiwayı, tiykarǵı tekst, túrli bas qatar dárejelerin tańlaw)	
3) abzactıń shep ashıq orınnan sheginiwin ózgeritiw	
4) abzactıń oń ashıq orınnan sheginiwin ózgeritiw	
5) bas qatardı abzactıń qalǵan qatarlarına salıstırǵanda shetleniw (sheginiw yaki shıǵıw) usılın tańlaw	Sızǵısh
6) bas qatardı abzactıń qalǵan qatarlarına salıstırǵanda shetleniw aralıǵın tańlaw	Sızǵısh
7) abzactan aldın taslanatuǵın aralıqtı anıqlaw (punkt esabında)	
8) abzactan keyin taslanatuǵın aralıqtı anıqlaw ((punkt esabında)	
9) abzac qatarları aralıǵın tańlaw (bir, bir yarım, eki, minimum, anıq, kóbirek)	
10) abzacqa avtomat ráwishte tártip beriw (dizim payda etiw sıyaqlı)	

C) **Abzac parametrleri** qatnas aynası imkaniyatlarınan paydalanıladı. Bul qatnas aynası **Abzac** logikalıq toparındaǵı belgisi járdemide ashıladı. Qatnas aynası abzactıń tolıq parametrlerin **Abzac** qatnas aynasınıń 2 **Sheginisler hám aralıqlar** (Отступы и интервалы) hám **Bettegi jaǵdayı** (Положение на странице) qatlamlarında sáwlelendirgen.

BETTIŃ TÁRTIP NOMERI

Bettiń tiykarǵı ózgeshelikleri aldın kórilgen edi. Bettiń ózgesheliklerinen jáne biri bettiń tártip nomeri bolıp tabıladı. Betlerge tártip nomerini beriw ushın **Jaylastırıw** (Вставка) lentası **Kolontitullar** (Колонтитулы)

toparınıń Bettiń **tártip nomeri** (Номер страницы) túymesı tańlanadı. Nátiyede tártip nomeriniń ornı hám formatın anıqlawǵa tiyisli tomen-degi usınıslar sáwlelenedi:

Bul usınıslardan biri qabıl etilse, túrli formattaǵı imkaniyatlar ashıladı. Ádette, bettiń tártip nómeri bettiń tómenine jaylastırıladı.

SORAW HÁM TAPSÍRMALAR

1. Hújjetti formatlaw degende neni túsinesiz?
2. Teksttiń belgilengen bólegindegi jazıwdıń kórinisin ózgeriwdi ámelde kórsetiń.
3. Teksttiń belgilengen bólegindegi shrifttiń ólshemi hám reńin ózgeriwdi ámelde kórsetiń?
4. Tekstti formatlaw degende neni túsinesiz?
5. Tekstti formatlaw imkaniyatların ámelde kórsetip beriń.
6. Abzac formatlanganda qanday ózgeshelikler ózgeredi?
7. Abzactı formatlaw imkaniyatların ámelde kórsetip beriń.
8. Tekstke túrli kóriniste ramkalar beriw imkaniyatların ámelde kórsetip beriń.
9. Betke tártip nomerın jaylastırıw imkaniyatların ámelde kórsetip beriń.

SHİNIĞIWLAR

1. «Meniń Watanım — Ózbekistan» atlı hújjettiń bet, shrift hám abzac formatların ózgeritiń. Teksttegi barlıq «Ózbekistan» sózleri qızǵılt-sarı reńde sáwlelensin. Hújjetke bettiń tártip nomerın qoyıń.
2. «Ómirbayan2» hám «Biziń shańaraq» atlı hújjetlerdiń formatın ózgeritiń. Hár bir hújjet ushın óz aldına tártip nomerın qoyıń.

3. Tóمندegi kóriniste tekst payda etiń hám hújjeti «Formatlaw» atı menen saqlañ:

Tayar tekst bólimin formatlaw ushın bloktan paydalanıw múmkin. Bunıń ushın **tekst** bólimi belgilenedi hám **kerekli** formatlawlar **orınlanadı.** Tekst bólegine formatlawdı qollanıw ushın tóمندegi **imkaniyatlardan** da paydalanıw múmkin:

- a) sózdi formatlaw ushın **júrgish** sóz ishine **jaylastırılıwı** jetkilikli;
- b) abzactı **formatlaw** ushın **júrgishtiń** abzac ishine **jaylastırılıwı** jetkilikli.

4. Dápterinizge «Mámleketimiz bayrağınıń sıpatlaması» atlı tekst jazıń. Tekst jazıwdan aldın joba dúziń. Teksttiń sońında teksttegi sózlerge tásir ettiriletuǵın shrift hám abzac ózgeshelikleri, betke tásir ettiriletuǵın bettiń ózgesheliklerin kórsetip ótiń.

8-sabaq

HÚJJETTI REDAKTORLAW HÁM FORMATLAWǴA TIYISLI SHÍNÍǴIWLAR

1. Úyde tayarlaǵan tekstińiz tiykarında «Meniń doslarım» atlı hújjet tayarlań. Tekst mazmunın redaktorlań hám hújjet (bet, abzac, shrift) formatın ózgertiń. Hújjeti «Men hám doslarım» ataması menen qayta saqlañ.
2. Úyde tayarlaǵan tekstińiz tiykarında «Mámleketimiz bayrağınıń sıpatlaması» atamasında hújjet tayarlań. Hújjeti redaktorlań hám jobańız tiykarında (bet, abzac, shrift) formatın ózgertiń.
3. MS Wordta tóمندegi temalardan birewine sáykes kishi gúrriń jazıń, usı atamada saqlañ, redaktorlań hám (bet, abzac, shrift) formatın ózgertiń.
 - a) «Ássalam, Nawrız!»
 - b) «Altın gúz».
 - d) «Suw — tirishilik deregi».
 - e) «Salamat denede sap aqıl».

4. Tóمندegi temalardan birin tańlap dápterinizge usı atamada tekst jazıń. Teksttiń sońında teksttegi sózlerge tásir ettiriletuǵın

9-sabaq

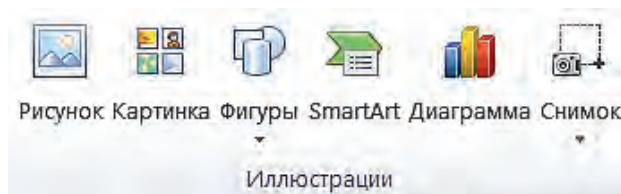
HÚJJETLERDE SÚWRETLER MENEN ISLEW

Ayrım hújjetlerdi tayarlawda keste hám súwretlerden de paydalanıladı. Gazeta, jurnal yaki kitap betlerinde bunday jaǵdaydı kóp ushıratqansız. Sonıń ishinde qolınızdaǵı sabaqlıq betlerinde de hár túrli súwret hám kesteler bar. Hár qıylı sızılma hám súwretler hújjetlerdiń kórgızbeli, qızıqlı hám túsiniqli bolıwına xızmet etedi.

Gilt sózler: **kartina jaylastırıw, súwret jaylastırıw, súwret formatı.**

SÚWRET JAYLASTÍRÍW IMKANIYATÍ

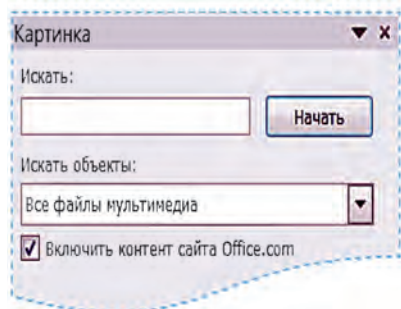
Tekst mazmunın bayıtıw maqsetinde hújjetke súwretler yama-sa fotosúwretler jaylastırıw múmkin. Bunıń ushın dáslep júrgish súwret jaylastırıw kerek bolǵan jerge ornatıladı,soń **Jaylastırıw** (Вставка) lentasınıń **Ilyustraciyalar** (Иллюстрации) toparına múrǵat qılınadı.

Súwretler 2 túrli derekten jaylastırılıwı múmkin:

MS Word kolleksiyaşınan	Kartinka (Картинка) túymesı jařdeminde
Súwret faylınan	Súwret (Рисунок) túymesı jařdeminde

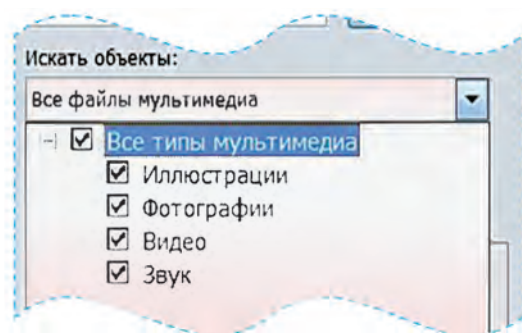
KOLLEKCIYADAǴÍ KARTINKANÍ HÚJJETKE JAYLASTÍRÍW

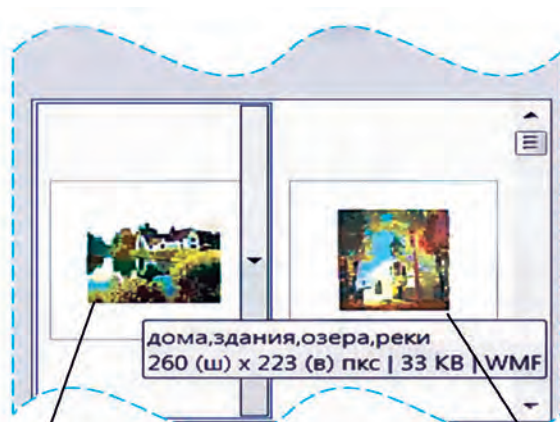
Kollekciyadaǵı kartinkalardı hújjetke jaylastırıw ushın **Ilyustraciyalar** (Иллюстрации) toparındaǵı **Kartinka** (Картинка) túymesı tań lanǵannan soń, aynanıń oń bóliminde kar-tinka hám eskizlerdi tańlaw ushın wazıypalar oblastı ashıladı.

Ádette, wazıypalar oblastınıń **Obyektlerdi izlew** (Искать объекты) tańlaw maydanshasında

Barlıq multimediya fayllar (Все файлы мультимедиа) sáwlelenip, programma tárepinen jaylastırılıwı kózde tutılğan illyustraciyalar hám fotosúwretler tańlanğan boladı:

Wazıypalar oblastındaǵı **Baslaw** (Начать) túymesı tańlanǵanda kollekcıyadan tańlanǵan túrlerge sáykes barlıq kartinkalar eskizler kóriniside sáwlelenedi. Kartinka jaylastırıw ushın eskizlerdi betlep tıshqan járdemide kerekli tańlanıwı jetkilikli:

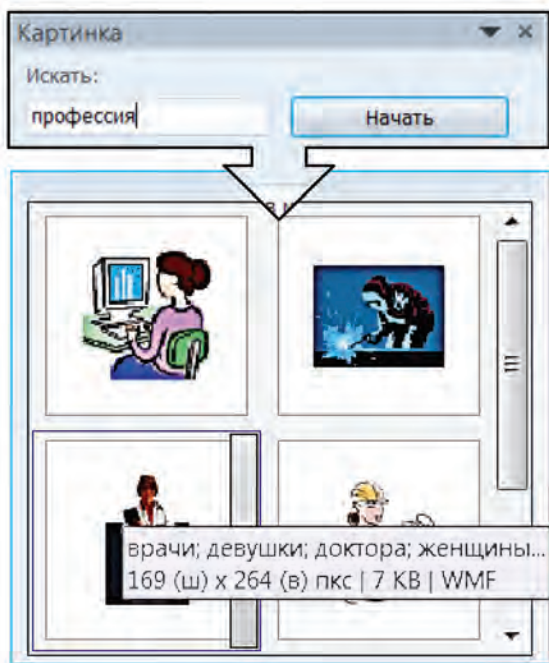

Tańlaw nátiyjesi:

MS Word kollekciyasındaǵı kartinkalar temalar boyınsha toparlarǵa baylanısqan bolıp, bul baylanıstı tıshqan kórsetkishi eskizge baǵdarlanǵanda sáwlelengen túsindirmeden (joqarıdaǵı súwrette tema: дома, здания, озера, реки) kóriw múmkin.

Bunday etip toparǵabóliw temaboyınsha súwretlerdi izlew imkaniyatın beredi. Tómendegi súwret tańlaw maydanshasına **kásip** (профессия) teması kirgiziliwi tiykarındaǵı izlew nátiyjesin sáwlelendirgen (Искать: профессия):

Júzden aslam súwretlerdiń ishinen kerekisin izlep tabıwdı tezlestiriw ushın olardı temalar boyınsha kórip shıǵıw maqsetke muwapıq ekenligi tábiyiy.

HÚJJETKE SÚWRETTI FAYLDAN JAYLASTÍRÍW

Hújjetke yadtaǵı (kompyuterdiń tiykarǵı yadındaǵı yamasa sırtqı yadlardaǵı) súwretli fayllar hám fotosúwretler jaylastırıw ushın **Иллюстрации** (Иллюстрации) toparınıń **Сúwret** (Рисунок) túymesі tańlanadı. Ashılǵan **Сúwret jaylastırıw** (Вставка рисунок) qatnas aynası járdeminde kerekli fayl belgilenedi (Paint programmasında súwretti ashıw imkaniyatların esleń). Kerekli súwretli fayl tańlangannan soń, onı jaylastırıw ushın **Jaylastırıw** (Вставить) túymesin tańlaw jetkilikli.

HÚJJETTEGI SÚWRET FORMATÍN ÓZGERTIW

Hújjette súwret tekst penen uyǵınlasıp jaylasıwı ushın kóp jaǵdaylarda súwrettiń **ólshepleri** hám **jaylasıw jaǵdayın**, yaǵnıy formatın ózgeriw kerek boladı. Hújjetke jaylastırılǵan súwrettiń formatın ózgeriw ushın dáslep tiyisli súwret tıshqan járdeminde belgilep alınadı. Nátiyjede belgilengen súwret átirapı (shegarası) sızıq penen qorshaladı.

Ol tuwrı tórtmúyeshlik túrinde bolıp, ushları hám tárepleriniń ortalarında súwrettiń ólshemin ózgeriw múmkinshiligin beretuǵın noqatları bar. Tıshqanniń kórsetkishin usı noqatlardıń birewiniń ústine alıp kelip, shep túymesi basılǵan halda qanday da bir tárepke jılıtılса, súwret kishi-reyedi yamasa, kerisinshe, úlkeyedi. **Belgilengen súwretten nusqa kóshiriw yamasa onı óshiriw belgilengen tekstlerdi nusqalaw hám óshiriw sıyaqlı ámelge asırıladı.**

Wordta súwret sızılǵanda yamasa belgilengen-de programmanıń Súwret penen islew (Работа с рисунками) kontekst-menyui jedellesedi.

Súwret penen islew (Работа с рисунками)

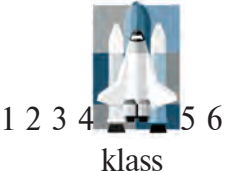
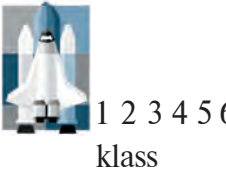
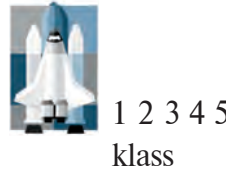
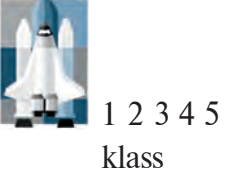
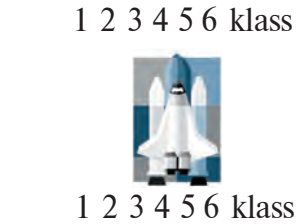
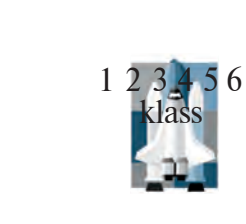

kontekst-menyui tomendegi logikalıq toparlardan ibarat:

Toparlar	Kórinisi
Ózgerisler (Изменение)	
Súwretlerdiń usılları (Стили рисунков)	
Tártiplestiriw (Упорядочить)	
Ólshem (Размер)	

➤ **Ózgerisler** (Изменение) toparı súwrettiń fonına, reńniń anıqlıǵı hám toyıńanlıǵına tásir etiw imkaniyatın beredi.

➤ **Súwret usılları** (Стили рисунков) toparı súwret shegarası hám sáwleleniw usılların ózgeritiw imkaniyatın beredi.

➤ **Tártiplestiriw** (Упорядочить) toparı súwretti bette tekstke hám basqa súwretke baylanısıwın hám jaylasıwın tańlaw, súwretti burıw hám sáwlelendiriw, bir neshe súwretti birlestiriw yamasa birlestirilgen súwretlerdi ajratıw imkaniyatın beredi. Máselen, topardıń **Tekst penen uyǵınlıǵı** (Обтекание текстом) túymesı súwretti tekstke jaylastırıwdıń tómenдеги jaǵdayların tıshqan járdeminde tańlaw imkaniyatın beredi:

Súwret tekst arasında (В тексте)	Tekst ramka átirapında (Вокруг рамки)	Tekst súwret konturı boylap (По контуру)	Tekst ótip ketiwshi (Сквозное)
Tekst súwrettiń joqarisında hám tómeninde (Сверху и снизу) 1 2 3 4 5 6 klass	Súwret Teksttiń artında (За текстом) 1 2 3 4 5 6 klass	Súwret teksttiń al-dında (Перед текстом)	

Sonı aytip ótiw kerek, tekst arasında halatında súwret teksttiń ajıralmas bólegi (shrift) sıpatında jaylasadı. Onı bettegi qatarlar boylap teksttiń bir bólegi sıpatında jılastırıwǵa boladı. Al, qalǵan jaǵdaylarda súwret tekstten bólek bolıp, onı bettiń qálegen jerine jaylastırıw múmkin.

➤ **Ólshem** (Размер) toparı súwret ólshemlerin ózgeritiw, hár qıylı formalar kórinisinde bólegin qırqıw imkaniyatın beredi

SORAW HÁM TAPSÍRMALAR

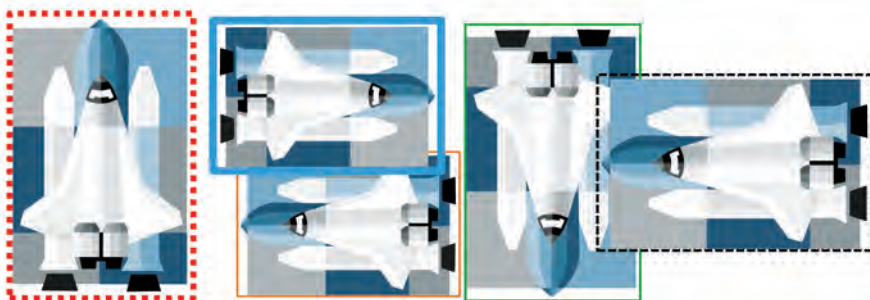

1. Tekstli hújjetlerge ne ushın súwret jaylastırıladi?
2. Hújjetlerge súwretler qanday dereklerden jaylastırıladi?
3. Hújjetlerde súwret jaylastırıw kerek bolğan orın qalay kórsetiledi?
4. Word tekst processorında hújjetke súwret jaylastırıw ushın qanday ámeler orınlanadi?
5. Word kollekcıyasınan súwretti «Архитектура» teması boyınsha izlewdi ámelde kórsetiń.
6. Hújjettegi súwret qalay belgilenedi?
7. Hújjettegi súwretten nusqa kóshiriw hám jaylastırıwdı ámelde kórsetiń.
8. Hújjettegi súwretti qalay etip óshiriw múmkin?
9. Hújjettegi súwrettiń ólshemleri qalay ózgetiledi?

SHİNİĞİWLAR

1. «Biziń shańaraq» temasında saqlanğan hújjetke hár bir shańaraq aǵzasın iyelegen kásibi yamasa qızıqqan kásibine sáykes súwretler jaylastırıń hám formatların ózgetiń.
2. «Men hám doslarım» ataması menen saqlanğan hújjetke tema mazmunına tiyisli súwretler jaylastırıń hám formatların ózgetiń.
3. Wordta tómendegi kórinisti payda etiń hám «Súwret formatı» ataması menen saqlañ.

4. Dápterińizge «Paintta súwret sızıw» atlı tekst jazıń. Tekstte Paint programması imkanıyatı, úskeneler panelindegi úskenelerdiń wazıypası hám olar payda etetuǵın formalar sáwlelensin. Sızılmalardıń reńin túrlishe tańlań.

10-sabaq

HÚJJETLERDE FIGURALAR HÁM SÍZÍLMALAR

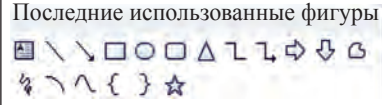
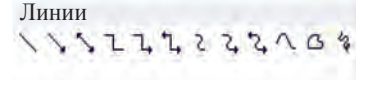
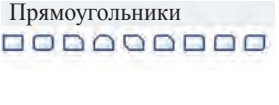

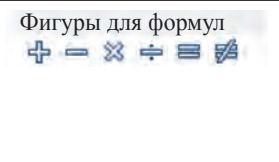

Hújjet mazmunlı hám shıraylı bolıwı ushın tekstke geyde figura yamasa súwret jaylastırw kerek boladı. Eger ol Word kollekciyasında bolmasa she? Ondaı jaǵdayda siz Paint programmasınan paydalanıwıńız múmkin. Biraq, Word programmasınıń figura hám sızılma sızıw múmkinshilikleri de bar, onnan paydalanıw jumısıńızdı birqansha ań satlastıradı. Bul sabaqtaǵı kóplegen ámeller sizge Paint programmasınan belgili bolǵanı ushın olardı orınlaw qıyın bolmaydı.

Gilt sózler: **figura jaylastırw, figuranıń formatı, figuralardı birlestiriw.**

SÍZÍW IMKANIYATLARI

Biz aldınǵı sabaqlarda tekstli hújjetlerge súwretlerdi jaylastırwıdı kórip shıqtıq. Quramalı bolmaǵan sızılmalardı tekst processorınıń múmkinshiliklerinen paydalanıp ta sızıw múmkin. Bul jumıstı **Jaylastırw** (Вставка) lentasınıń Illyustraciıalar (Иллюстрации) toparındaǵı Figuralar (Фигуры) bóliminiń dizimi járdeminde orınlaw múmkin.

Ashılǵan dizimde tómenдеги túrдеги figuralar jaylastırw imkanıyatı jámlengen:

Aqırǵı qollanılǵan figuralar	Sızıqlar	Tuwrı tórtmüyeshlikler
Последние использованные фигуры	Линии	Прямоугольники
Тiykargı figuralar	Figuralı strelkalar	Formula ushın figuralar
Blok-sxemalar	Juldızlar hám lentalar	Figuralı silteme

FIGURANÍ FORMATLAWDÍN AYÍRİM IMKANIYATLARI

MS Wordta figura sızılğanda yamasa belgilengende programmanıń **Sızıw quralları-Format** (Средства рисования-Формат) kontekst-menyui jedellesedi. Eger **Sızıw quralları** kontekst-menyui tańlansa, ol jaǵdayda ashılǵan lentada sizge tanıs bolǵan **Tártiplestiriw** (Упорядочить) hám **Ólshem** (Размер) toparlarına qosımsha figuranı formatlawǵa tiyisli tómenдеgi toparlar sáwlelenedi:

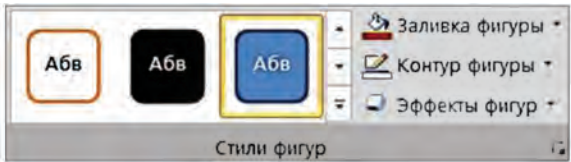
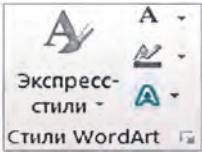
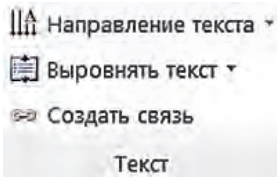
Toparlar	Kórinisi
Figura jaylastırıw (Вставка фигур)	
Figura usılları (Стили фигур)	
WordArt usılları (Стили WordArt)	
Tekst (Текст)	

Figura jaylastırıw (Вставка фигур) toparı járdeminde keyingi figuralardı jaylastırıw múmkin boladı.

Figura usılları (Стили фигур) toparı figura hám onıń ishinde tekstti sáwlelendiriw usılların ózǵertiw, figura ishi hám shegarasın boyawdıń túrli imkaniyatların beredi.

WordArt usılları (Стили WordArt) toparı tekstti sánli súwret kóriniside sáwlelendiriwge tiyisli arnawlı tekst effektlerin qollanıw imkaniyatların beredi.

Tekst (Текст) toparı teksttiń figura ishinde jaylasıw baǵıtı hám vertikal tegisleniw imkaniyatların beredi.

FIGURA JAYLASTIRIW HÁM FORMATTÍ ÓZGERTIW

Betke figura jaylastırıw Paint programması siyaqlı figura tańlaw, figuranı jaylastırıw hám formatın ózgeritiw siyaqlı qádemlerdi óz ishine aladı.

Figura jaylastırıw, sızılma sızıw hám jaylastırılǵan figura kórinisin ózgeritiwdiń ayırım imkaniyatların tómendegi proceste kórip shıǵamız.

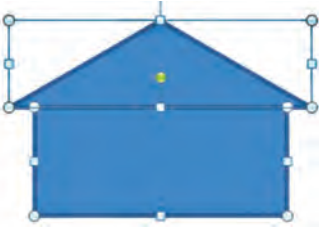
Orınlanıp atırǵan háreketler	Nátiye
1. Figuralar bólimi dizimindegi Tiykargı figuralar toparınan Ay (Месяц) túymesin tańlaymız.	Tıshqan kórsetkishi + kórinisine keledi.
2. Tıshqan kórsetkishi sızılma baslanıwı kerek bolǵan noqatqa baǵdarlanǵannan keyin shep túymesin basıp turamız. Tıshqandı jiljitıp kórsetkishin kerekli baǵıtta háreketlendiremiz. Sızıwdı toqtatıw ushın tıshqannıń túymesin jiberemiz. Usı figuranı jáne 2 ret sızamız (yamasa nusqalaymız).	
3. 1-súwret hám 3-súwretlerdegi aydıń súwretleriniń keńligin ózgertemiz. Bunıń ushın súwretler belgilengende sáwlelengen sarı romb kórinisindegi markerge tıshqansha kórsetkishin baǵıtlap, tıshqannıń shep túymesin basıp turǵan jaǵdayda 1-súwret ushın shepke, 2-súwret ushın ońǵa jılistıramız.	
4. 1-súwretti belgilep Sızıw quralları-Format kontekst-menyu lentasınıń Figura usılları logikalıq toparınan Figura effektleri (Эффекты фигур) túymesin tańlaymız. Ashılǵan dizimniń Relief (Рельеф) túymesini diziminen Múyesh (Угол) kórinisin tańlaymız.	

5. Joqarıdağı 4-bánttegi usılda 2-súwret ushın Ar deko (Ар деко) , al 3-súwret ushın Qıya (Наклон) kórinisin tańlaymız.	
6. 3-súwretti belgilep Sızıw quralları-Format kontekst-menyu lentasındağı Figurani qaplaw (Заливка фигуры) túymesini diziminen Súwret (Рисунок) túymesin tańlaymız. Ashılğan qatnas aynasınan qandayda bir súwretti tańlap Jaylastırılısın (Вставить) túymesin tańlaymız.	
7. 2-súwretti belgilep Sızıw quralları-Format kontekst-menyu lentasındağı Figurani qaplaw (Заливка фигуры) túymesini diziminen Tekstura (Текстура) túymesin tańlaymız. Ashılğan dizimnen Suw tamshıları (Водяные капли) teksturasın tańlaymız.	
8. 1-súwretti belgilep Sızıw quralları-Format kontekst-menyu lentasındağı Figurani qaplaw (Заливка фигуры) túymesini diziminen Gradiyent (Градиентная) túymesin tańlaymız. Ashılğan dizimnen Oraydan (Из центра) túymesin tańlaymız.	

Jaylastırılğan figuralardıń tekstke jaylasıw halatı súwretlerdegi sıyaqlı anıqlanadı.

FIGURALARDÍ BIRIKTIRIW

Bettegi jaylastırılğan bir neshe figuradan sızılma payda etiw múmkin. Biraq figuralardıń ornı tekstke jaylasıw halatına baylanıslı ráwishte ózgerip ketiwi hám sızılma kórinisi buzılıwı múmkin. Sızılma kórinisi buzılmawı ushın, ádette, figuralar birlestirilip tutas sızılma payda etiledi. Mısalı, «Úy» sızılmasın tómendegishe payda etiw múmkin.

1. Figuralar bólimi dizimindeki Tuwrı tórtmúyeshlikler toparınan Tuwrı tórtmúyeshlik (Прямоугольник) túymesin tańlaymız hám tórtmúyeshlik sızamız. Bul figura Tekst ústinde halatında sızıladı.	
2. Sızıw quralları-Format kontekst-menyu túymesindeki Figura jaylastırıw (Вставка фигур) logikalıq toparınıń Tiykargı figuralar toparınan Teń qaptalı úshmúyeshlik (Равнобедренный треугольник) túymesin tańlaymız hám úshmúyeshlik sızamız. Bul figurada Tekst ústinde halatında sızıladı.	
3. a) úshmúyeshlik figurasın bağıtlaw klavishleri yamasa tıshqan járdemide jılıtıp tuwrı tórtmúyeshlik figurasınıń ústine jaylastıramız. b) endi Shift klavishin basqan jaǵdayda tıshqan járdemide eki figuranı tańlaymız. d) Sızıw quralları-Format kontekst-menyu lentasındaǵı Tártiplestiriw (Упорядочить) toparınıń Toparlaw (Группировать) bóliminen Toparlaw túymesin tańlaymız.	

Figuralardı tutas sızılma kórinisinde biriktiriw ushın figuralardıń tekstke salıstırǵandaǵı halatı **tekst arasında bolmawı shárt!**

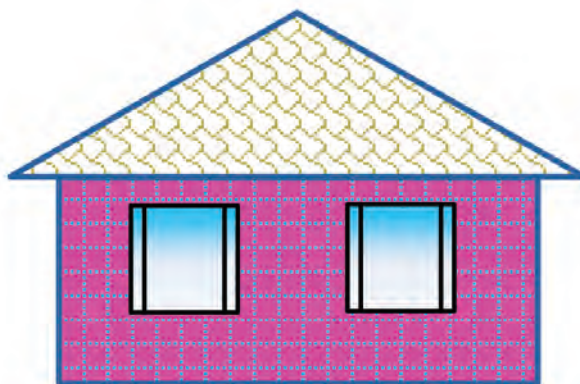
SORAW HÁM TAPSÍRMALAR

1. Word tekst processorında figuralar sızıw ushın qaysı úskeneler panelinen paydalanıladı?
2. Word tekst processorında qanday figuralar sızıw múmkin?
3. Word tekst processorında tuwrı sızıw, qalınlıǵı, reńi hám shtrix túrin kórsetiwdi ámelde kórsetiń.
4. Word tekst processorında tuwrı tórtmúyeshlik sızıw, boyaw, shegara reńi hám shtrix túrin ózgeriwdi ámelde kórsetiń.
5. Wordta oval sızıw hám ishine tekst jazıw, formatın ózgeriwdi ámelde kórsetiń.
6. Wordta figuranıń ishın boyaw usılların ámelde kórsetiń.
7. Wordta sızılmalardı sáwlelendiriw imkaniyatın ámelde kórsetiń?
8. Wordta figuralar qalay burıladı? Ámelde kórsetiń.
9. Wordta sızılmalardı biriktiriw imkaniyatın ámelde kórsetiń.

SHI NI GI WLAR

1. Sızıq hám tórtmúyeshlik sızıw ámellerinen paydalanıp, Robottıń súwretin sızıń.
2. Súwret salıw ámellerinen paydalanıp, kompyuterdiń súwretin sızıń.
3. Tómenдеgi kórinistegi úydiń súwretin sızıń.

4. Nusqa kóshiriw járdeminde tómenдеgi izbe-izlikte figuralardı payda etiń.

5. «Paintqa súwret salıw» atlı tekstińizдеgi figuralardı MS Word imkaniyatınan paydalanıp sızıń hám «Paint hám Word» ataması menen saqlań.
6. Dápterińizge «Paint hám Word imkaniyatları» atlı bas qatar astında usı eki programmanıń figura sızıw imkaniyatların salıstırıwshı keste dúziń. Kestede figuralar sızıp, programmalarǵa sáykes ráwishte sızıw «Ańsat» hám «Qıyın» yamasa «Múmkın emes» syaqlı juwaplardı jazıń.

11-sabaq

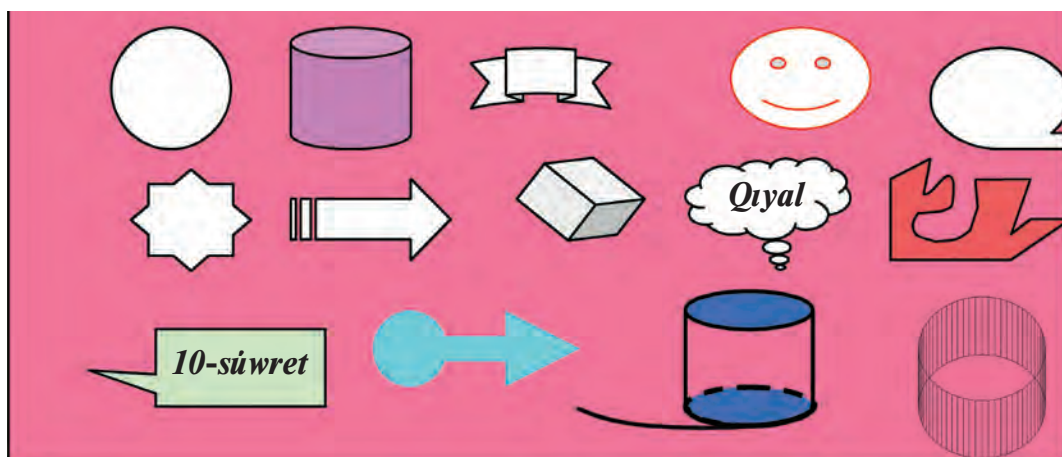
SÚWRET HÁM SÍZÍLMALARǴA BAYLANÍSLÍ ÁMELIY SABAQ

1. «Mámleketimiz bayraǵınıń sipatlaması» ataması menen saqlanǵan hújjetke bayraǵımızdıń súwretin (juldızlarsız) sızıń hám sáykes reńler menen boyañ.
2. Wordta formatlaw imkaniyatı tásirinde A súwretten tómendegi kestedegi B hám G súwretlerdi payda etiń hám «Súwret» hám format» ataması menen saqlañ.

A	B	G

3. «Kompyuter bólmesi» atamasında tek súwretten ibarat hújjet dúziń, albom beti kórinisine ótkeriń. Hújjetke kompyuter bólmesiniń tereze tárepindegi diywal sáwlelengen súwretti Wordtıń imkaniyatlarınan paydalanıp sızıń.
4. Word imkaniyatlarınan paydalanıp tómendegi súwretlerdi sızıń.

5. Dápterińizge «Kesteler» atlı tekst jazıń. Tekst mazmunında ózińiz ushıratqan (máselen, kúndelikli dápterdegi yamasa mekteptegi sabaq kestesi, klass jurnalı) kesteler kórinisi hám qısqa túsindirme sáwlelensin. Kestedeги qatarlar, súwret yamasa tekstlerdiń reńin túrlishe tańlań.
6. Tómendegi testlerdi talqılań hám juwabin anıqlań.
- 1) Súwret formatına neler kiredi?

A) ólshemi;	B) jaylasıw halatı;
D) reńi;	E) barlıq juwaplar durıs.
 - 2) Wordta súwretti tekstte qanday halatlarda jaylastırıw múmkin?

A) tekst arasında;	B) ramka átirapında;
D) kontur boylap;	E) barlıq juwaplar durıs.
 - 3) Wordta dóńgelek figuranı sızıw ushın qaysı túyme hám klavish birgelikte qollanıladı?

A) Oval hám Ctrl ;	B) Oval hám Shift ;
D) Iyrek sızıq hám Ctrl ;	E) Iyrek sızıq hám Shift .

12-sabaq

HÚJJETLERDE KESTELER MENEN ISLEW

Ámelde hújjetlerge súwretler menen bir qatarda kesteler de jaylastırıwǵa tuwrı keledi. Kesteler hár qıylı bolıwı múmkin. Mısalı, mektebińizdegi sabaq kestesi, kúndelik dápterińiz yamasa klass jurnalınıń beti, qanday da bir futbol turniriniń kestesi hám taǵı basqalar. Bul kestelerdiń kórinisi de, mazmunı da hár qıylı bolǵanı menen olardıń barlıǵı da belgili muǵdarda baǵana hám qatarlardan dúzilgen boladı.

Gilt sózler: **keste túsiniǵı, keste jaylastırıw, kesteler ústinde ámeller.**

KESTE HAQQÍDA TÚSINK

Qálegen keste *n baǵana* hám *m qatardan* ibarat boladı. Olar óz gezeğinde ketekshelerden dúziledi. Kesteniń tiykarǵı elementi — bul **ketekshe**. Wordta keteksheni ózine tán *mikrohújjet* dewge boladı. Ketekshege tekst

jazıw, onı formatlaw, hátteki oǵan súwretler de jaylastırıwǵa boladı. Mısal ushın Wordta dúzilgen tómendegi 3 baǵanalı hám 4 qatarlı, keteksheler sanı 12 (3·4=12) bolǵan kesteni keltiremiz:

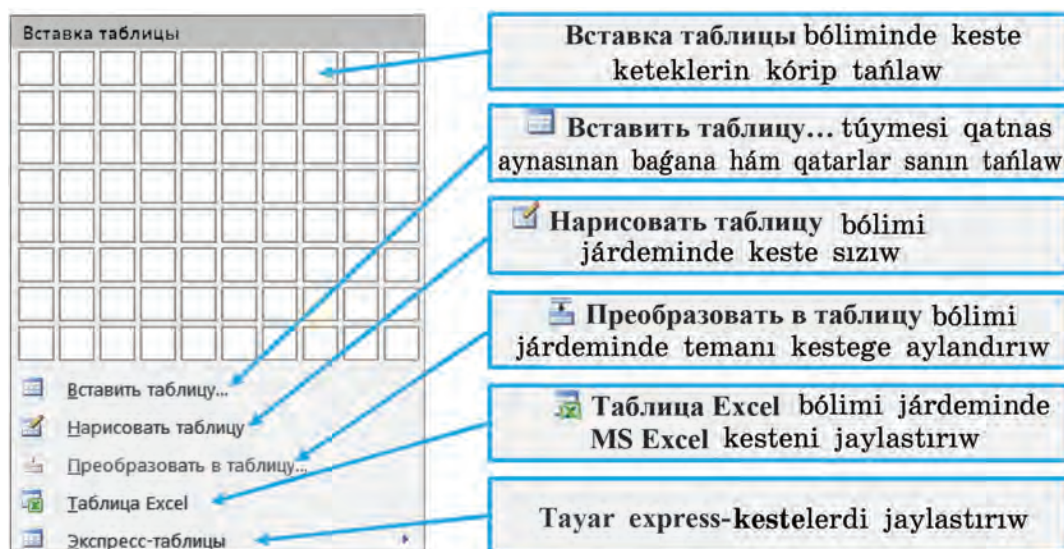
Tártip qatarı	Súwreti	Wazıypası
1.		Ústine hárip, san hám basqa belgiler jazılǵan klavishlerden ibarat, onıń járdemide kompyuterge hár qıylı maǵlıwmat hám buyırıqlar kirgiziledi.
2.		Qurılma televizor ekranına uqsas wazıypanı orınlardı, yaǵnıy sızılıp atırǵan súwret, jazılıp atırǵan háripler, kórilip atırǵan film onda kórinip turadı.
3.		Kompyuterdi qolay usılda basqarıw, ayırım jumıslardı ańsat orınlaw ushın mólsherlengen qurılma.

WORDTA KESTE JAYLASTIRIW

Keste jaylastırıw ushın **Jaylastırıw** (Вставка) lentasınıń **Keste** (Таблица)

toparınan **Keste** túymesi tańlanadı. Ashılǵan tańlaw aynası tómendegi imkaniyatlardı usınıs etedi:

Вставка таблицы bóliminde keste keteklerin kórip tańlaw

Вставить таблицу... túymesi qatnas aynasınan baǵana hám qatarlar sanın tańlaw

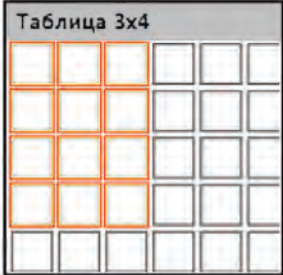
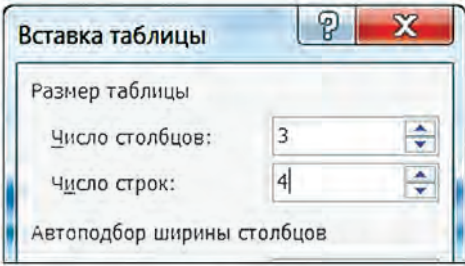
Нарисовать таблицу bólimi járdemide keste sızıw

Преобразовать в таблицу bólimi járdemide temanı kestege aylandırıw

Таблица Excel bólimi járdemide MS Excel kesteni jaylastırıw

Экспресс-таблицы Tayar express-kestelerdi jaylastırıw

Айтайқ, жоқарыдағы 3 бағаналы һәм 4 қатарлы (јаһа, 3x4 кесте) кестени дүзіў керек болсын. MS Wordта бул кестени дүзіў процесин көрип шығамыз.

Орынланıp атırған һа́рекетлер	Кóриниси
1-усул. Кесте жауластырив (Вставка таблицы) бóлимнен тшқан кóр-сеткешин 3 һәм 4 қатар úстінде јлјитıp (belgilep) таһлауыз һәм shep тúymesin басамыз.	
2-усул. Кесте жауластырылсын (Вставить таблицу...) тúymesin таһлауыз. Ashılған Кесте жауластырив (Вставка таблицы) қатнас аунасында бағана санын 3, қатар санын 4 деп таһлауыз	

Нáтиједе тóмендеги кóринистеги кесте payда болadı:

WORD KESTESI ÚSTINDE AYÍRÍM ÁMELLER

1. Birinshi qatar ketekshelerine, ádetте, бағаналарда жауласқан мағлұматлар ushın темалар, ал биринshi бағанаға тáртип қатарлары јазылadı. Кестениń keteksheleri мағлұматлар менен toltırıladı. Bunıń ushın јүргish тшқан јáрдeminde керекли ketekshege жауластырıladı һәм зáрурлигине қарap **Tab** yamasa бағıtlaw klavishleri јáрдeminde басқа ketekshelerге ótkeriledi.

Tártip qatarı	Súwreti	Wazıypası
1.		Ústine hárip, san hám basqa belgiler jazılğan klavishlerden ibarat, onıń járdeminde kompyuterge hár qıylı maǵlıwmat hám buyırıqlar kirgiziledi.
2.		Qurılma televizor ekranına uqsas wazıypanı orınlaydı, yaǵnıy sızılıp atırǵan súwret, jazılıp atırǵan háripler, kórilip atırǵan film onda kórinip turadı.
3.		Kompyuterdi qolay usılda basqarıw, ayırım jumıslardı ańsat orınlaw ushın mólsherlengen qurılma.

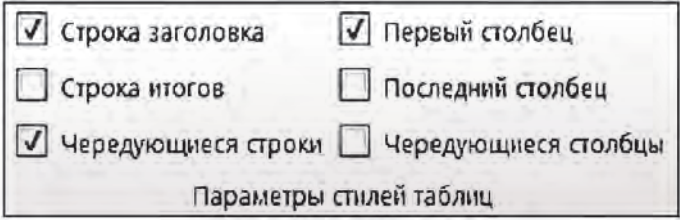

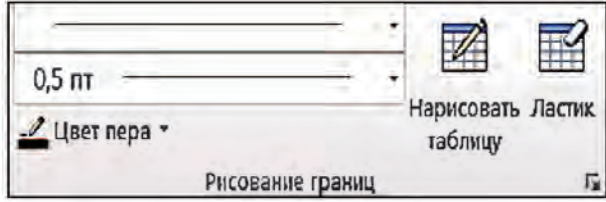
2. Kestedeǵı maǵlıwmatlardıń kólemine qarap baǵanalardıń eni ózǵertiledi. Bunıń ushın tıshqannıń kórsetkishi baǵanalardıń shegarasızıǵına alıp kelinedi. Tıshqanshanıń kórsetkishi kórinisine kelgennen keyin shep túymesı basılǵan halda kerelik tárepke jılıtıladı. Nátiyjede kestemiz tómendeǵı kóriniske keledi:

Tártip qatarı	Súwreti	Atı	Wazıypası
1.		Klaviatura	Ústine hárip, san hám basqa belgiler jazılğan klavishlerden ibarat, onıń járdeminde kompyuterge hár qıylı maǵlıwmat hám buyırıqlar kirgiziledi.
2.		Monitor	Qurılma televizor ekranına uqsas wazıypanı orınlaydı, yaǵnıy sızılıp atırǵan súwret, jazılıp atırǵan háripler, kórilip atırǵan film onda kórinip turadı.
3.		Tıshqan	Kompyuterdi qolay usılda basqarıw, ayırım jumıslardı ańsat orınlaw ushın mólsherlengen qurılma.

KESTE MENEN ISLEW KONTEKST MENYUI

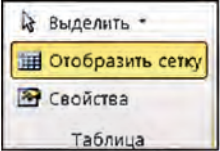
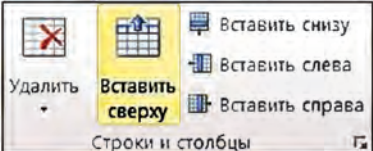
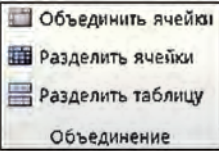
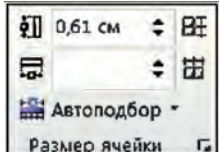
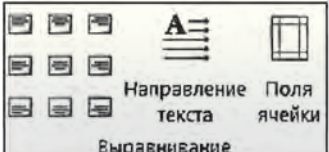
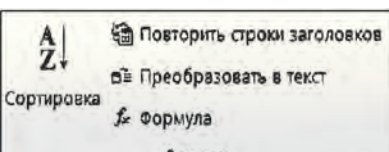
Keste ketekshesine júrgish jaylastırılğannan soń Keste menen islew (Работа с таблицами) kontekst menyui jedellesedi. Bul kontekst-menyu 2 **Konstruktor** (Конструктор) hám **Maket** (Макет) lentaları menen baylanısqan.

Konstruktor lentası keteksheniń ishın boyaw, keste usılların, keste elementleri shegarasına tán ózgeriwlerdi tańlaw, keste sızıw hámde sızıqlardı óshiriw imkaniyatların beredi:

Топарлар	Кóриниси
Kesteler usıllarınıń parametrleri (Параметры стилей таблиц)	
Kestelerdiń usılları (Стили таблиц)	
Keste shegaraların sızıw (Рисования границ)	

Макет lentası **Kestenіń ózgeshelikleri** (Свойства таблицы) qatnas aynasın ashıw, reńsiz keteksheler sızıǵın sáwlelendiriw, kestege qatar hám baǵana qosıw yamasa óshiriw, keste keteksheleri yamasa qatarların biriktiriw, ketekshe ólshemlerin ózgeriw, ketekshelerdi bóliw, ketekshedegi maǵlıwmatlardı tegislew usılın hám tekst baǵıtın belgilew, maǵlıwmatlardı sortlaw, kested-

gi sanli mánisler ústinde formula tiykarında esap-sanaq jumısların orınlaw imkaniyatların beredi.

Keste (Таблица)	Qatarlar hám baǵanalar (Строки и столбцы)	Biriktiriw (Объединение)
Ketekshe ólshemi (Размер ячейки)	Tegislew (Выравнивание)	Maǵlıwmatlar (Данные)

Keste keteklerindegi maǵlıwmatlardı óz aldına yamasa birgelikte (blokqa alıp) formatlaw múmkin. Bunda maǵlıwmatnıń jaylasıw usılı, ólshemleri, sıziq reńi hám kórinisi, ketekler fonınıń reńi hám basqalar **Konstruktor** hám **Maket** lentaları járdeminde ańsat ǵana orınlanadı.

SORAW HÁM TAPSÍRMALAR

1. Kestelerge mısallar keltiriń.
2. Keste elementleri haqqında aytıp beriń.
3. Tekstli hújjetlerge kesteler ne ushın jaylastırıladı?
4. Hújjetlerde keste jaylastırw kerek bolǵan orın qalay kórsetiledi?
5. Wordta hújjetlerge keste jaylastırw usılların ámelde kórsetip beriń.
6. Hújjettegi kestenen nusqa qalay kóshiriledi?
7. Hújjettegi kesteni qalay óshiriw múmkin?
8. Hújjettegi kesteniń ózgeshelikleri qalay ózertiledi?
9. Keste ketekshesine nelerdi jaylastırw múmkin?
10. Keste baǵanalarınıń eni qalay ózertiledi?
11. Keste qatarlarınıń biyikligi qalay ózertiledi?
12. Kestedege maǵlıwmatlar qalay tártiplestiriledi? Ámelde kórsetiń.
13. Keste qatarı, baǵanası hám keteksheleriniń fonın ózertiwdi ámelde kórsetiń.

SHI NIGI WLAR

1. «Biziñ shañaraq» atlı hújjettiñ dawamına shañaraq aǵzaları-ñızdıñ atı, familiyası hám tuwılǵan jılı haqqındaǵı maǵlıwmatlar jazılǵan keste dúziñ. Bunda:
 - a) kestege maǵlıwmatlardı aldın tayarlangan tekstiñizden nusqa alıp jaylastırıñ:
 - b) maǵlıwmatlardı familiya boyınsha álipbeniñ kerı tártibinde jaylastırıñ:
 - d) kestedegi maǵlıwmatlardı tuwılǵan jılı boyınsha ósiw tártibinde jaylastırıñ.
 - e) kestedegi maǵlıwmatlardı jası boyınsha kemeyiw tártibinde jaylastırıñ.
2. Tómenдеги kóriniste keste dúziñ:

Tártiplestirilgen dizim	Tártiplestirilgen dizim	Markerli dizim	Markerli dizim
1. Informatika	A) Informatika	• Informatika	✓ Informatika
2. Matematika	B) Matematika	• Matematika	✓ Matematika
3. Fizika	C) Fizika	• Fizika	✓ Fizika

3. «Kompyuter bółmesi» atlı hújjettiñ dawamına usı bółmedegi mebellerdıñ atları, sanı, reñleri kórsetilgen keste dúziñ. Bul kestedен nusqa kóshiriñ hám onı mebellerdıñ atları boyınsha ósiw tártibinde jaylastırıñ.

4. «Ómirbayan2» atlı hújjettiñ dawamına qosıw ushın aldınǵı sherekte pánlerden alǵan bahalarıñız kórsetilgen keste dúziñ. Usı keste ólsheminдеги keste sizdiñ hám oǵan pánlerdiñ atları boyınsha ósiw tártibinde saylangan maǵlıwmatlar jazıñ.

13-sabaq

KESTELER ÚSTINDE ÁMELLER

Aldınǵı sabaqta Wordta hújjetke keste jaylastırıw, keste baǵanalarınıñ ólshemin ózǵertiw hám tártiplestiriw sıyaqlı ámeller menen tanıstıñız. Bul sabaqta kestege jańa qatar yaki baǵana qosıw, qatar yamasa baǵananı alıp taslaw, keste ketekshelerin biriktiriw hám kerisinshe keste ketekshelerden kishkene ketekshelerge ajıratıw sıyaqlı ámellerdi orınlaw usılları menen tanısasız.

Gilt sózler: **keste, qatar hám baǵana qosıw, qatar hám baǵananı alıp taslaw, ketekshelerdi biriktiriw, keteklerdi bóliw.**

KESTEGE JAŃA QATAR YAMASA BAǒANA QOSÍW

Kestegе jańa qatar yamasa baǵana qosıw ushın dáslep júrgish qosılıwı tiyis bolǵan qatar yamasa baǵanaǵa qońsı qatar yamasa baǵanaǵa jaylastırıladı. **Maket** menuiniń **Qatarlar hám baǵanalar** (Строки и столбцы) toparınan kerekli ámel tańlanadı, misalı, eger qatar júrgish jaylasqan qatardan joqarıǵa qosılıw kerek bolsa, ol jaǵdayda **Joqarıǵa jaylastırılısın** (Вставить сверху) túymesі, eger baǵana júrgish jaylasqan baǵanadan shepke qosılıwı kerek bolsa, ol jaǵdayda **Shepke jaylastırılısın** (Вставить слева) túymesі tańlanadı.

KESTEDEN QATARLAR YAMASA BAǒANALARDÍ ALÍP TASLAW

Geyde kestedegi zıyat qatar yamasa baǵananı óshiriw kerek boladı. Biraq, ápiwayı usılda olardı óshirip bolmaydı. Sonıń ushın tómendegishe ámeller orınlanadı.

Dáslep júrgish óshiriliwi kerek bolǵan qatar yamasa baǵanaǵa jaylastırıladı. Eger bir neshe qatar yamasa baǵana óshiriliwi kerek bolsa, qatarlar yamasa baǵanalar blokqa alınadı. **Maket** menuiniń **Qatarlar hám baǵanalar** (Строки и столбцы) toparındaǵı **Óshirilsin** (Удалить) túymesі diziminen kerekli ámel tańlanadı, misalı, eger qatar óshiriliwi kerek bolsa, ol jaǵdayda **Qatarlar óshirilsin** (Удалить строки) túymesі tańlanadı.

KESTE KETEKSHELERIN BIRIKTIRIW

Ámeliy jumıs procesinde kesteniń bir neshe qatar hám baǵanasındaǵı tuwrı tórtmúyeshlik túrinde blokqa alınıwı múmkin bolǵan ketekshelerdi biriktiriw kerek boladı.

Ketekshelerdi biriktiriw ushın tómendegi ámeller izbe-iz orınlanadı:

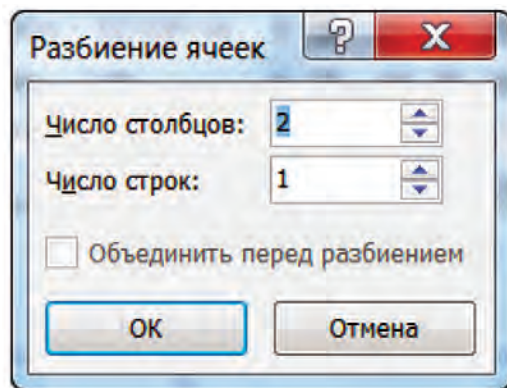
Orınlanıp atırǵan háreketler	Nátiyjesi								
1. Biriktiriliwi kerek bolǵan ketekshelerdi blokqa alamız.	<table border="1" style="width: 100%; height: 40px;"> <tr> <td style="width: 25%;"></td> <td style="width: 25%; background-color: #d9e1f2;"></td> <td style="width: 25%; background-color: #d9e1f2;"></td> <td style="width: 25%;"></td> </tr> <tr> <td></td> <td style="background-color: #d9e1f2;"></td> <td style="background-color: #d9e1f2;"></td> <td></td> </tr> </table>								
2. Maket lentasınıń biriktiriw (Объединение) toparındaǵı Ketekler biriktirilsin (Объединить ячейки) túymesі tańlanadı.	<table border="1" style="width: 100%; height: 40px;"> <tr> <td style="width: 25%;"></td> <td style="width: 50%;"></td> <td style="width: 25%;"></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>								

KESTE KETEKSHELERIN BÓLIW

Keste ketekshelerin kerekli sandaǵı ketekshelerge bóliw tómendegishe ámelge asırıladı.

1. Júrgish kerekli ketekshege jaylastırıladı yamasa kerekli qatarlar hám baǵanalar blokqa alınadı.

2. **Maket** lentasınıń **Biriktiriw** (Объединение) toparındaǵı **Keteksheler bólinisin** (Разбиение ячеек) túymesini tańlanadı.

3. Payda bolǵan qatnas aynasına payda etiliwi kerek bolǵan baǵana hám qatarlar sanı kirgiziledi. Bunda payda etiliwi kerek bolǵan qatarlar sanı qońsı baǵanalardaǵı qatarlar sanınan artıq bolmawı hám qońsı baǵanalardaǵı qatarlar sanınıń bóliwshisi bolıwı kerek.

KESTEDE TEKSTIN BAǒITI

Kestede tekst gorizontall baǒıtta shepten ońǵa, ticine (vertikal) baǒıtta joqarıdan tómengge yamasa tómennen joqarıǵa jazılıwı múmkin. Bunıń ushın:

1-usılda:

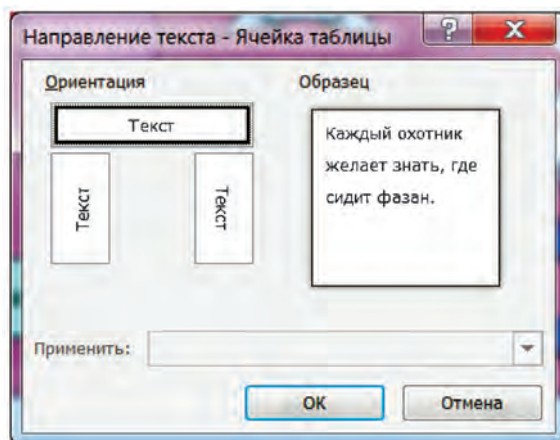
1. Júrgish tekst jazılatuǵın ketekshege jaylastırıladı.

2. **Maket** lentasınıń **Tegislew** (Выравнивание) toparındaǵı **Tekst baǒıtı** (Направление текста) túymesini kerekli baǒıt sáwlelengenshe bir neshe ret tańlanadı.

2-usılda:

1. Júrgish tekst jazılatuǵın ketekshege jaylastırıladı.

2. Tıshqanniń oń túymesini basıp, ekranga kontekst-menyu shıǵarıladı.

3. Ekranda sáwlelengen kestege sáykes kontekst-menyuden **Teksttiń baǵıtı** (Направление текста) ámeli tańlanadı. Nátiyjede ekranda **tekst baǵıtın tańlaw** qatnas aynası sáwlelenedi.

4. Ekranda sáwlelengen qatnas aynasınan teksttiń kerekli baǵıtı tańlanadı hám **Enter** klavishi basıladı yamasatıshqan járdeminde **OK** túymesini tańlanadı.

SORAW HÁM TAPSİRMALAR

1. Kesteler ústinde qanday ámeller orınlanadı?
2. Kestege jańa qatar yamasa baǵana qosıwdı ámelde kórsetip beriń.
3. Kesteden artıqsha baǵana yamasa qatarlar qalay alıp taslanadı?
4. Kestede blokqa alıw usılların ámelde kórsetiń?
5. Keste keteksheleri qalay biriktiriledi?
6. Keste ketekshelerin bóliwdi ámelde kórsetiń.
7. Keste ketekshelerindegi teksttiń baǵıtın ózgertiwdi ámelde kórsetiń.
8. 2 x 3 keste dúziń hám baǵanaların hár túrli reńlerge boyañ.
9. Kestedeги maǵlıwmatlardı qatarlar boyınsha hár túrli reńlerge boyañ.

SHİNIǒIWLAR

1. «Ómirbayan2» atlı hújjettiń dawamına aldınǵı sherekte pánlerden alǵan bahalarıńız sáwlelengen kesteni jaylastırıń.
2. Tómendegi kesteni dúziń.

	MS Word			MS Word
		MS Word		
	BMA			BMA

Tártip qatari	Familiyasi, ati, ákesiniń atı	Tuwılǵan jılı	<i>Reyting balları</i>				Jılıq ball	Mákan jayı	<i>Túsinik</i>
			<i>I yarım jılıq</i>		<i>II yarım jılıq</i>				
			1-sherek	2-sherek	3-sherek	4-sherek			
1.									

3. Dápterińizge «Formula hám ańlatpalar» temasın jazıń. Dawamına berilgen waqıt hám tezlikke tiykarınan asıp ótilgen jol formulasın, 2 teńleme, 3 salıstırıwǵa tiyisli ańlatpa jazıń.

14-sabaq

WordART OBYEKTI

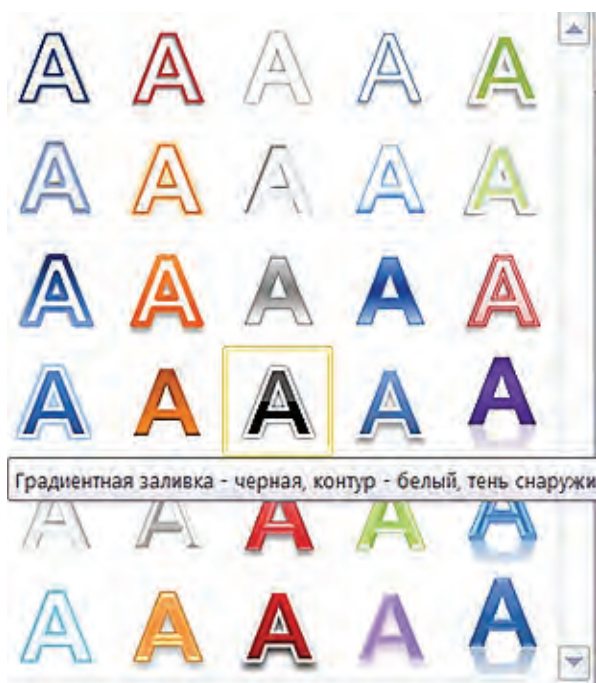
Wordtaǵı hújjet jáne de shıraylı bolıwı ushın oǵan sóz yaki tekst bólegin hár qıylı grafik túrinde súwretlew múmkinshiligin beretuǵın WordART obyektin jaylastırıw múmkin. Mısalı, WordART obyektı referat, maqalalarda atama yaki bolmasa temalar jazıwda qollanıladı.

Gilt sózler: WordART obyektı, WordART kollekcıyası, WordART obyektiniń formatı.

WordART KOLLEKCIYASI

WordART obykti — bul sánli súwret kórinisindegi tekst bolıp, onıń járdemimde arnawlı tekst effektlerin qollanıw múmkin. Mısalı, tekstti awdıırıw, sozıw, tekstti qanday da bir figura kórinisinde jaylastırıw yamasa tekstti hár qıylı usıllarda boyaw múmkin. Teksttiń kerekli jerine jılıtıw yamasa ólshemlerin ózgertiw arqalı WordART obyektine dıqqattı tartıw múmkin.

Júrgish WordART obyektin jaylastırıw kerek bolǵan qatarǵa ornatılǵannan soń **Jaylastırıw** (Вставка) lentasınıń Tekst (Текст) toparındaǵı WordArt (WordArt) túymesi tańlanadı. Ashılǵan tómendegidey usıllar diziminen maqul bolǵan usıl tańlanadı, mısalı, Градиентная заливка – черная, контур – белый, тень снаружи:

Nátiyjede tekst kirgiziw ushın tómendegı kóriniste tekst maydanı sáwlelenedi:

Boyalıp turğan jazıw maydanınıń ornına kerekli tekst kirgiziledi. Mısalı, **Ana-Watan — Ózbekistanım! Jayna, Ózbekistan!** Nátiyjede belgilenip turğan tekst óshıp, ornına jańa terilgen tekst sáwlelenedi.

Ana-Watan — Ózbekistanım! Jayna, Ózbekistan!

Payda bolğan WordArt obyektine jedellesken **Sızıw quralları-Format** (Средства рисования-Формат) kontekst menyu lentası formatlaw imkaniyatların qollanıw múmkin boladı. Al, WordArt obyektine jazılğan tekstke **Tekst bağıtı** (Направление текста), **Tekst ólshemi** (Размер текста) hám **Tekst reńi** (Цвет текста), **Boyaw usılı** (Заливка текста), teksttiń sáwleleniw kórinisi sıyaqlı formatlawlardı qollanıw itibardı tartadı.

Tómendegi mısalda WordArt obyektini teksttiń sáwleleniw kórinisi sıpatlangan.

1. «Mektebimiz — maqtanışımız!» tekstli WordArt obyektin jaylastıramız.

Mektebimiz — maqtanışımız!

2. Teksttiń sáwleleniw kórinisin ózgertemiz. Bunıń ushın **Sızıw quralları-Format** (Средства рисования-Формат) kontekst menyu lentası **WordArt usılları** (Стили WordArt) toparınıń **A** **Animaciya** (Анимация) túymesini dizimin ashıp, tómendegi (Преобразовать) túymesini diziminen **Halqa** (Кольцо) formasın tańlap alamız hám ólshemlerin óshiremiz:

Nátiyje tómendegishe sáwlelenedi:

Ushimiz Mektebi.
— maqtawimiz.

SORAW HÁM TAPSÍRMALAR

1. WordART obykti qanday wazıpanı atqaradı?
2. WordART obykti qanday usıllar menen jaylastırıladı?
3. WordART usılları (Стили WordArt) toparı qanday imkaniyatlardı beredi?
4. WordART obyktiniń formasın ózgertiwdi ámelde kórsetiń.
5. Informatika páninen referat ushın muqaba (sırtqı betin) tayarlań.
6. WordARTta tayarlangan obyktti erkin burıwdı ámelde kórsetiń.
7. WordARTta tayarlangan obykttiń formatın ózgertiwdi ámelde kórsetiń

SHİNİĞİWLAR

1. «Meniń Watanım — Ózbekistan» atlı hújjet dawamına tómendegı WordArt obyktin jaylastırıń.

Watandı súyiw iymannan!

2. «WordArt» atlı hújjet payda etiń. Onda tómendegı WordArt obyktin 5 nusqada payda etiń. Hár bir nusqağa hár qıylı formatlaw usılların qollanıń.

Ilım sırlarına ğáziyne kitap.

3. Dápterińizdegı «Formula hám ańlatpalar» temasındağı teksttiń dawamına fizika páninen ózińiz biletuğın formulalardı jazıń. Hár bir formula astına formulada qatnasqan shamalarğa túsindirme kirgiziń.

15-sabaq

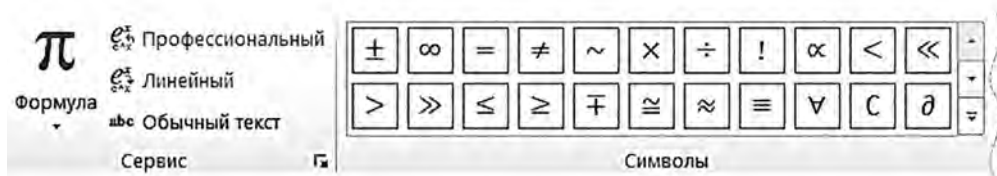
WORDTA FORMULARAR JAZIW

Matematika yamasa fizika sabaqlariningizdi ashup korsening har qiyli anlatpa ham formulalardi koresiz. Har qiyli anlatpa ham formulalardi jaziw ushin Word bagdarlamasining formulalar redaktori dep atalatuyn mumkinshiliginen paydalaniladi.

Gilt sozler: formula redaktori, formula jaylastiriv, formulani redaktorlaw.

FORMULARAR REDAKTORIN ISKE QOSIW

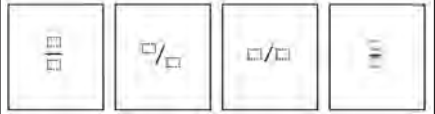
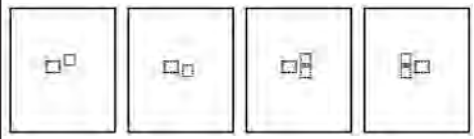
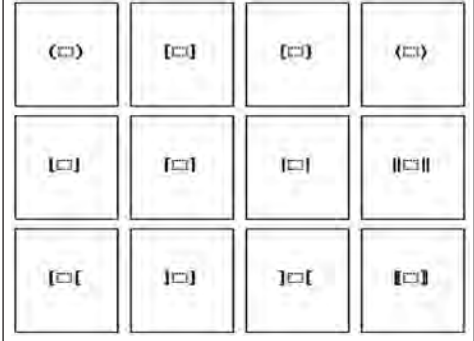
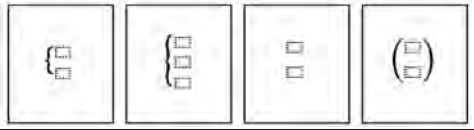
Hujjetke arnawli belgilerdi jaylastiriv ham formatlawdin ayirim imkaniyatlarini jardeminde apirawiy formulalar jaziw mumkin. Quramalaraq formulalar jaziw ushin **Jaylastiriv** (Вставка) lentasining **Simvollar** (Символы) toparinan Формула (π Формула) tuymesi beretuyn imkaniyatlardan paydalaniladi. Qandayda bir formulani jaziw ushin jurgish formula jaylastirilwiy tiyis bolgan qatarqa ornatiladi ham Формула (π Формула \rightarrow) tuymesi tañlanadi. Natijede **Место для формулы.** súwrettegi siyaqli formula ushin orin sawlelenedi. Al, menyuler qatarında **Formula menen islew-Konstruktor** (Работа с формулами-Конструктор) kontekst menyui ham oğan saykes tomendegi lenta sawlelenedi:

Formularar redaktorinan shigiv ushin tishqanni korsetkishi jumis maydanini bos ornina alip kelinip, shep tuymesi bir ret basiladi.

FORMULAR REDAKTORINIŇ MUMKINSHILIKLARI

Formular redaktoriniŇ mümkinshilikleri jüdá keň. Ol bir neshe to-pardan ibarat bolıp hár bir topar belgili bir ámellerdiŇ belgileri toplamınan ibarat bólimlerge bólingen. Mısalı, hár qıylı kórinistegi **qatnas belgileri**, **bólshekler** hám **radikallar** belgileri, **qawsırma shablonları** usılar qatarına kiredi:

Simvollar (Символы) toparında	Strukturalar (Структуры) toparında
	Простая дробь
Strukturalar (Структуры) toparında	Strukturalar (Структуры) toparında
Верхние и нижние индексы	Скобки
Strukturalar (Структуры) toparında	
Наборы условий и стопки	

Usı ámeller belgilerinen paydalanıp, tómendegilerdi jazamız (ózińiz erkin túrde jazıp kóriń):

$$1. 12 + \frac{1}{2} \leq 13 - x \quad 2. \left(2\frac{3}{4} \cdot 4 + 5\frac{1}{6} : \frac{1}{2} - 10\frac{6}{9} \right) \cdot 9 \quad 3. \frac{3}{4}x + \frac{1}{6} = \frac{5}{6}$$

$$4. \left(1\frac{3}{5} + 2\frac{1}{5} \right) : 1\frac{9}{10} + \left(1\frac{7}{10} - \frac{4}{5} \right) : \frac{3}{7} \quad 5. \left(x - 1\frac{8}{9} \right) + 3\frac{7}{9} = 4\frac{4}{9}$$

Eger jazılğan formulada qátelik bolsa, bul formulağa dúzetiw kirgiziw múmkin. Bunıń ushın tıshqannıń kórsetkishi jazılğan formulanıń ústine alıp kelinip, shep túymesini bir ret basıladı. Nátiyjede júrgish jazılğan formula aynası ishine jaylasadı, al menyuler qatarında **Formula menen islew-Konstruktor** (Работа с формулами-Конструктор) kontekst menyui hám oğan sáykes tómendegi lenta sáwlelenedi: Sonnan keyin júrgishti kerekli jerge tıshqan yamasa bağıt klavishları járdeminde jaylastırıw hám qáteni dúzetiw múmkin boladı.

SORAW HÁM TAPSİRMALAR

1. Wordta formulalar qalay jazıladı?
2. Formular redaktori qalay iske qosıladı? Ámelde kórsetiń.
3. Formular redaktorınan qalay shıǵıladı?
4. Formular redaktorında qanday bólimler bar?
5. Formuladaǵı qáteni dúzetiw procesin ámelde kórsetiń.
6. Formula temasında qalay háreket etiw múmkin? Ámelde kórsetiń.
7. Teksttegi formuladan nusqa qalay kóshiriledi? Ámelde kórsetiń.

SHİ NİǴI WLAR

1. «Formula hám ańlatpalar» atlı hújjet dúziń. Oğan úyde tayarlaǵan formula, teńleme, teńsizlik, ańlatpa hám túsiniqlerinińdi kirgiziń.
2. «Formula hám ańlatpalar» atlı hújjetiniń dawamına tómendegilerdi jazıń.

a) $100 - 56 \neq 95 - 48$

b) $8\frac{16}{27} - \left(x - 2\frac{17}{27}\right) = 8\frac{5}{27}$

d) $6\frac{1}{8} : \left(14\frac{5}{12} - 3\frac{13}{24} \cdot \frac{4}{7} + \left(3\frac{11}{12} - 2\frac{7}{12}\right)\right)$

e) $\sum \lambda \cdot \psi \cdot \frac{1}{v}$

f) baha = $\begin{cases} 5, & \text{eger barlıq juwaplar durıs bolsa} \\ \neq 5, & \text{eger juwapta qáte bolsa} \end{cases}$

3. Dápterińizge «Kompyuter qurılımlar» temasın jazıń. Dawamına kompyuterdiń kiritiw hám shıǵarıw qurılımları haqqında tekst jazıń. Tekstti keste hám figuralar járdeminde bayıtıń.

16-sabaq

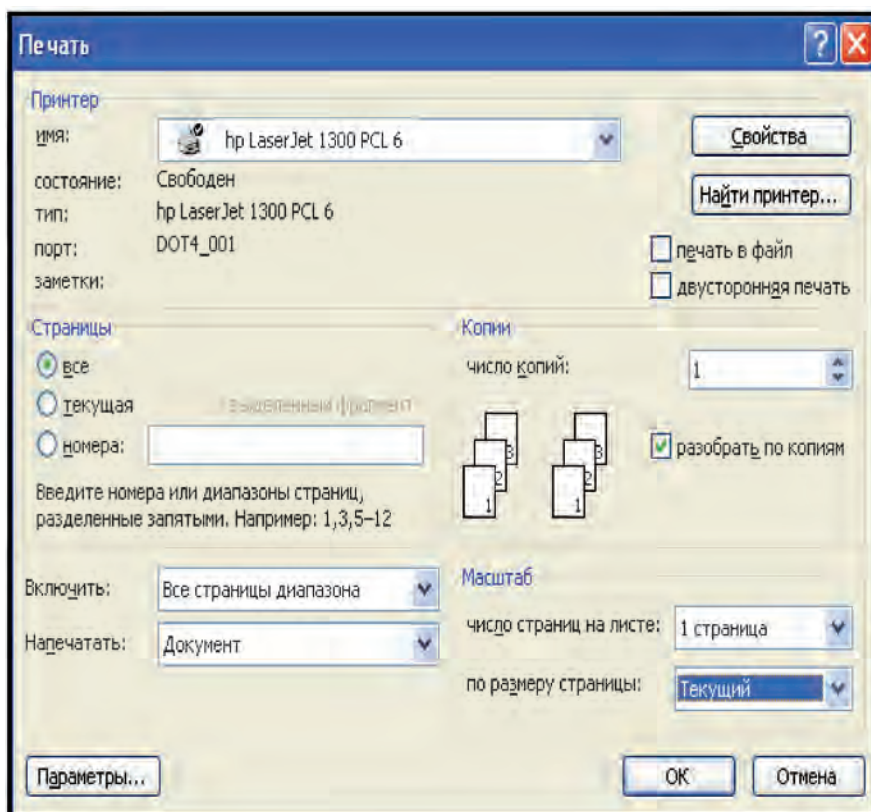
WORDTA HÚJJETTI BASÍP SHÍGARÍW

Mine, tayar hújjetti qaǵazǵa shıǵarıw waqtı keldi. Ózińiz tayarlaǵan súwretler, sızılmalar hám kestelerge bay hújjetlerdiń qaǵazǵa qanday kóriniste sáwleleniwın kóriwdi qáleseńiz bul temanı tereń ózlestirip alıwıńız tiyis.

Gilt sózler: **hújjetti basıp shıǵarıw, printer imkaniyatı.**

Zamanagóy printerler hár qıylı usılda shıǵarıw imkaniyatına iye. Mısalı, qaǵazdıń bir betine hújjettiń bir neshe betin shıǵarıw, hújjetti búklet yamasa kitapsha kórinisinde shıǵarıw hám t.b.

Hújjetti basıp shıǵarıw parametrlerin ózgeriw ushın Fayl menyuiniń **Basıp shıǵarıw** (Печать) bo'limi tańlanadi. Nátiyede ekranǵa **Basıp shıǵarıw** (Печать) aynası shıǵadı. Basıp shıǵarıw aynası **Printer** (Принтер), **Betler**

(Страницы), **Nusqalar** (Копии), **Masshtab** (Масштаб), **Qamtiw** (Включить), **Basıp shıǵarıw** (Напечатать) bántlerinen ibarat.

Betler bántinde **barlıǵı** (все), **hárekettegi** (текущая), **tártip nomerleri** (номера) hám ajıratıp alınǵan bólim (выделенный фрагмент) kórsetpeleri bolıp, olardıń birewi tıshqan járdeminde tańlanadı.

Barlıǵı kórsetpesi tańlansa, hújjet tolıǵı menen (barlıq bet) shıǵarıladı. **Hárekettegi** kórsetpesinde hárekettegi bet (júrgish turǵan bet) shıǵarıladı. Tártip sanı kórsetpesi tańlansa, oǵan tiyisli ayna tezlesedi. Bul aynaǵa shıǵarılıwı kerek bolǵan betlerdiń tártip nomerleri jazıladı. Mısalı, oǵan 1, 3, 5-12 jazılǵan bolsa, birinshi, úshinshi hám besinshiden on ekinshige shekemgi betler shıǵarıladı. Ajıratıp alınǵan bólimniń kórsetpesin tek ǵana teksttiń qandayda bir bólimi belgilengende ǵana tańlaw múmkin. Bunday jaǵdayda hújjetniń belgilengen bólimi basıp shıǵarıladı.

Nusqalar bántinde **nusqalar sanı** (число копий) hám **nusqalar boyınsha ajıratıw** (разобрать по копиям) kórsetpeleri bar. Olar hújjet qansha nusqada hám qanday tártipte shıǵarılatuǵının kórsetedi. Qanday da bir hújjetti 3 nusqada shıǵarıw kerek bolsın. Ol jaǵdayda **nusqalar sanı** aynasına 3 sanı jazıladı. **Nusqalar boyınsha ajıratıw** kórsetpesi belgilengen bolsa, hújjetniń birinshi nusqası tolıǵı menen shıǵarıladı, keyin ekinshi nusqası, sońınan úshinshi nusqası shıǵarıladı. Eger bul kórsetpe belgilenbegen bolsa, dáslep hújjetniń birinshi beti 3 nusqada shıǵarıladı, keyin ekinshi beti 3 nusqada shıǵarıladı hám taǵı basqalar.

Masshtab bántinde qaǵazdıń bir betine hújjetniń neshe beti shıǵarılatuǵını kórsetiledi. Bunıń ushın **qaǵazdaǵı betler sanı** (число страниц на листе) aynasında usınıs etilgen 1 bet (1 страница), 2 bet (2 страницы), 4 bet (4 страницы) hám basqa da kórsetpelerden biri tańlanadı.

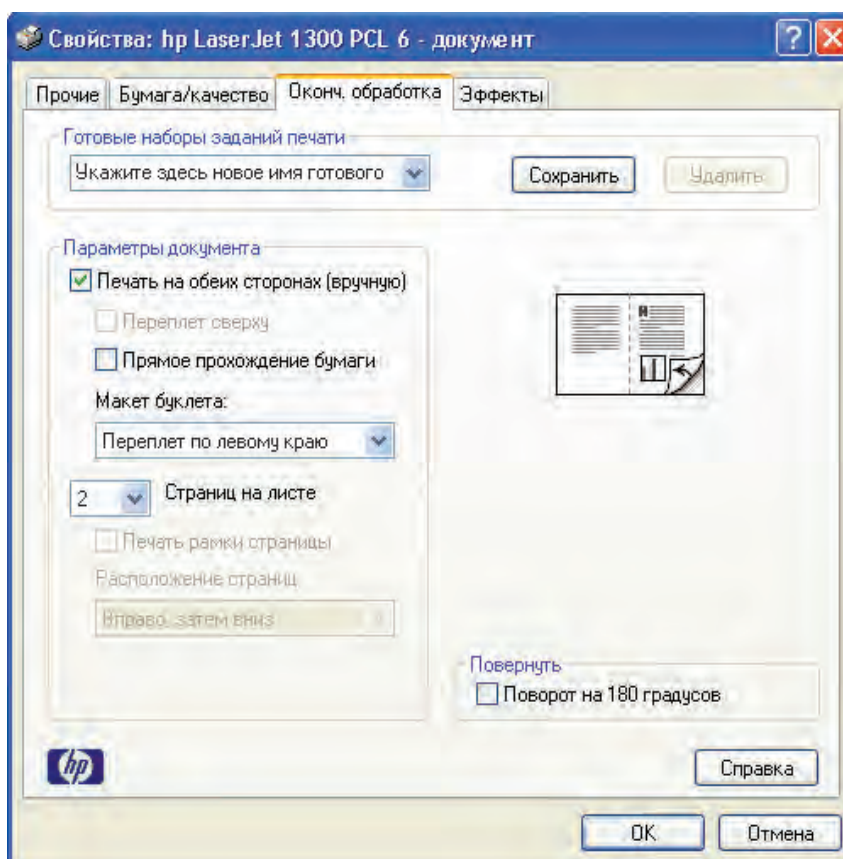
Qamtiw bántinde barlıq betler (Все страницы диапазона), **taq sanlı betler** (Нечетные страницы), **jup sanlı betler** (Четные страницы) kórsetpelerinen biri tańlanadı. **Barlıq betler** kórsetpesi tańlansa, hújjet yamasa onıń belgilengen bólimi tolıǵı menen qaǵazǵa basıp shıǵarıladı. **Taq sanlı betler** kórsetpesi tańlansa, hújjetniń tek taq sanlı betleri shıǵarıladı. **Jup sanlı betler** kórsetpesi tańlansa, hújjetniń tek jup sanlı betleri shıǵarıladı.

Printer bántinde printer haqqında maǵlıwmat hámde **Ózgeshelikler** (Свойства) túymesi bar. Tıshqan járdeminde **Ózgeshelikler** túymesi basılsa,

ekranda printerdiń ózgeshelikleri teması ashıladı. Sonı da aytıw kerek, printerlerdiń túrine qarap olardıń ózgeshelikleri de hár qıylı boladı. Sonlıqtan ózgeshelikler temasınıń kórinıwi hám ondağı maǵlıwmatlar da hár qıylı boladı.

Printerler hár qıylı ózgesheliklerge iye bolıp, tómede biz olardıń hújjetı kitapsha formasında shıǵarıw ózgesheligi menen tanısamız. Barlıq printerler de bunday ózgeshelikke iye emes ekenligin atap ótiwimiz kerek. Sol sebepli kitapsha formasında shıǵarıw ózgesheligin «**HP LaserJet 1300**» markalı printer mısasında kóremiz. Bul printerdiń ózgeshelikleri teması tómendegi súwrette keltirilgen. Tema bir neshe bólimnen ibarat bolıp, hújjetı kitapsha formasında shıǵarıw ushın **Juwmaqlawshı qayta islew** (Оконч. обработка) bólimine kiriledi.

Ondağı Hújjet parametrleri (Параметры документа) bántinen Eki tárepine basıp shıǵarıw (Печать на обеих сторонах) kórsetpesi tańlanadı. Buklet make-tinde (Макет буклета) usınıs etilgen kórsetpelerden **Shep tárepten muqabalaw** (Переплет по левому краю) kórsetpesi tańlanadı. OK túymesı basılsa, jáne

Basıp shıǵarıw temasına qaytıladı. Bul temadaǵı OK túymesı basılsa hújjet basıp shıǵarıla baslaydı. Dáslep hújjetniń bir bólimi (yarımı) qaǵazdıń bir tárepine shıǵarıladı. Shıǵarılgan qaǵazlardıń tártibin buzbaǵan jaǵdayda jáne printerge salınsa, hújjetniń qalǵan bólimi qaǵazdıń artqı tárepine shıǵarıladı. Shıǵarıp bolınǵan qaǵazdıń betlerin tegislep, ekige búklesenińiz kitapsha payda boladı.

Hújjetni kitapsha formasında shıǵarıwda talapqa qaray, oń tárepten yamasa joqarıdan muqabalaw da múmkin. Bunıń ushın buklet maketinde tiyisli kórsetpe tańlanadı.

SORAW HÁM TAPSÍRMALAR

1. Qaysı túyme járdeminde hújjetni basıp shıǵarıw múmkin?
2. Hújjetniń hárekettegi betin basıp shıǵarıw qalay ámelge asırıldı?
3. Hújjetniń izbe-iz kelmegen bir neshe betin birge basıp shıǵarıw múmkin be?
4. Hújjetniń tek belgilengen bólimin basıp shıǵarıw qalay ámelge asırıldı?
5. Hújjetniń tek jup tártip nomerli betlerin basıp shıǵarıw qalay ámelge asırıldı?
6. Hújjetniń tek taq tártip nomerli betlerin basıp shıǵarıw qalay ámelge asırıldı.
7. Hújjetni kitap formasında basıp shıǵarıw ushın orınlanatuǵın ámellerdiń izbe-izligin aytıp beriń.

SHİ NİĠİ WLAR

1. Tómendegi hújjetlerden birewin 2 nusqada basıp shıǵarıń.
 - a) «Meniń Watanım — Ózbekistan»;
 - b) «Biziń shańaraq»;
 - d) «Ómirbayan2».
2. Eki betlik qandayda bir hújjetni eki tárepleme basıp shıǵarıw usılınan paydalanıp, qaǵazdıń eki tárepine basıp shıǵarıń.
3. Bilimińizdi tákirarlaw hám bekkemlew ushın jil dawamında alǵan maǵlıwmatlarıńızdı Word programması beretuǵın imkaniyatlar (kesteler, tekstlerdiń hár qıylı kórinisleri, sızılmalar hám t.b.) kórinisinde dápterińizde sáwlelendirin.

17-sabaq

TÁKIRARLAWǴA TIYISLI TAPSÍRMALAR

Áziz oqıwshılar! Jıl dawamında ámeliy jumıs barısında júdá keń qollanılatuǵın tekst processorı menen isledińiz. Endi ótken dáwir ishinde alǵan bilimlerińiz hám ámeliy kónlikpelerińizdi sınap kóriw waqtı keldi.

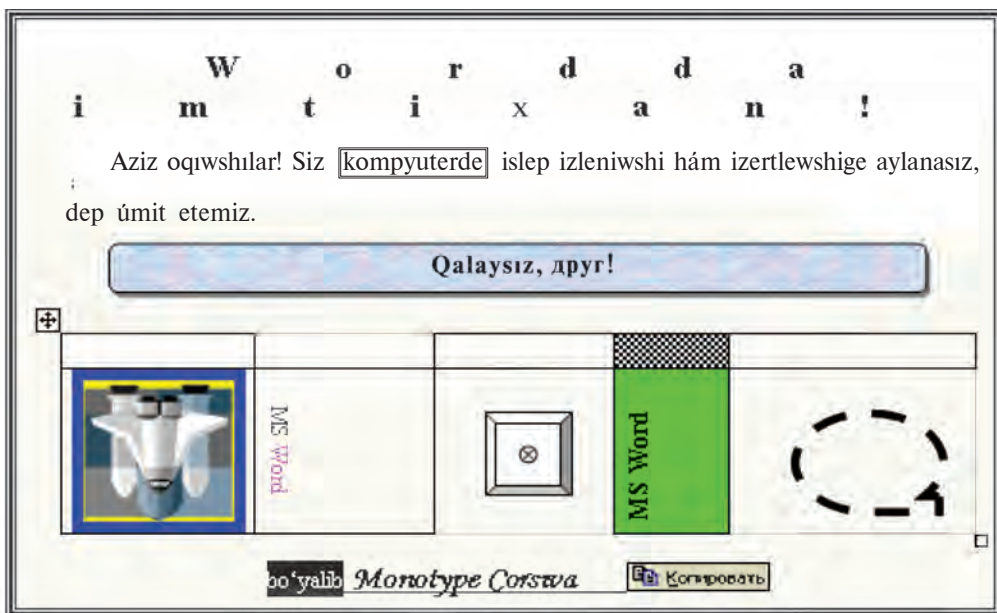
Tómende berilgen sorawlarǵa juwap beriń.

1. Tekst redaktorları hám tekst processorları nesi menen parıqlanadı?
2. Qanday tekst redaktorların bilesiz?
3. Qanday tekst processorların bilesiz?
4. Tekst processorları qanday imkaniyatlara iye?
5. Hújjet redaktorlangannan soń ol qalay saqlanadı?
6. Blok degende neni túsinesiz?
7. Tekstte belgilengen qanday da bir bólim qalay ataladı?
8. Teksttegi artıqsha belgiler qalay óshiriledi?
9. Teksttegi bir neshe qatarlar qalay óshiriledi?
10. Word tekst processorında sızılǵan tórtmúyeshliktiń ishki bólimin boyaw qalay ámelge asırıladı?
11. Word tekst processorında sızılǵan oval figurası sızıǵın hám ishki bólimin boyaw ushın qanday ámeller orınlanadı?

Tómendegi keltirilgen tapsırmalardı orınlań.

1. Teksttegi qanday da bir sóz yamasa qatardı basqa qatarǵa kóshiriw procesin mısallarda kórsetiń.
2. Teksttiń belgilengen bóliminen nusqa kóshiriwdi mısallar járdeminde túsindiríń.
3. Teksttiń belgilengen bólimin formatlawdı mısallar járdeminde túsindirip beriń.
4. Hújjetke kompyuter bólmeleriniń bir diywalın úskenelewdi Wordtiń imkaniyatlarınan paydalanıp kórsetiń.
5. Tábiyat kórinisin kórsetetuǵın súwret sızıń.
6. Word imkaniyatlarınan paydalanıp tómendegi hújjetti tayarlań.

1-tapsırma.

2-tapsırma.

W o r d t a !
i m t i x a n !

o'yla, izle, tap!

- «Defis» (—) belgisi probellersiz jazıladı: qawın-garbız.
- «Tire» (—) eki tárepten probeller menen ajratıladı. Onı jazıw ushın **Ctrl**, **Alt** hám járdemshi klavishler kompleksinen «tire» klavishleri birgelikte basıladı.

$$\left\{ \begin{array}{l} x^2 \\ 0 \\ \bar{a} + \bar{b} \\ \forall a : a \leq b^2 \\ \frac{778}{888} + (878 - \psi : \chi) \end{array} \right. \equiv \prod \int_v f(x)$$

MAZMUNÍ

Sóz bası.....	3
1-sabaq. Tekst redaktorları	4
2-sabaq. MS Word tekst processorı interfeysi	8
3-sabaq. Hújjet payda etiw hám saqlaw	14
4-sabaq. Wordta tekst jazıw qağıydaları	19
5-sabaq. Hújjetlerdiń tiykarǵı parametrleri	24
6-sabaq. Hújjetlerdi redaktorlaw	30
7-sabaq. Hújjetti formatlaw	35
8-sabaq. Hújjetti redaktorlaw hám formatlawǵa tiyisli shınıǵıwlar	40
9-sabaq. Hújjetlerde súwretler menen islew	42
10-sabaq. Hújjetlerde figuralar hám sızılmalar	48
11-sabaq. Súwret hám sızılmalarǵa tiyisli ámeliy sabaq	54
12-sabaq. Hújjetlerde kesteler menen islew	55
13-sabaq. Kesteler ústinde ámeller	61
14-sabaq. WordART obykti	65
15-sabaq. Wordta formulalar jazıw	69
16-sabaq. Wordta hújjetti basıp shıǵarıw	72
17-sabaq. Tákirarlawǵa tiyisli tapsırmalar	76

I-74 **Informatika hám xabar texnologiyalari:** ulıwma orta bilim beriw mektepleriniń 6-klass oqıwshıları ushin sabaqlıq/ B. Boltayev, M. Mahkamov, A. Azamatov, S. Rahmonqulova. – T.: «O‘zbekiston» BPDÚ, 2017. – 80 b.

I. Boltayev B.

ISBN 978-9943-01-436-7

UO‘K 004(075)
KBK 32.81ya72

O‘quv nashri

Bahodir Boltayev, Muxtor Mahkamov,
Axat Azamatov, Sayyora Rahmonqulova

INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI

*Ta‘lim qoraqalpoq tilida olib boriladigan umumiy o‘rta ta‘lim maktablarining
6-sinf o‘quvchilari uchun darslik*

Qayta ishlangan, to‘ldirilgan uchinchi nashri

Ózbek tilinen awdarǵan – R. Abbazov

Redaktori G. Pirnazarova
Operatori A. Jarimbetov

Original-maket «Qaraqalpaqstan» baspasında tayarlandı.
230100, Nókis, Qaraqalpaqstan kóshesi, 9
Baspa litcenzıyası AI № 114. 30.09.2008

Baspa litcenzıyası AI № 158. 14.08.2009.

Basıwǵa 2017-jıl 28-iyulda ruqsat etildi. Formatı 70×100¹/₁₆. Ofset qaǵazı.

Tip «Tayms» garnıturası. Ofset usılında basıldı. Keglı 11,5; 10.

Kólemi 5,0 b/t., 6,45 shártli b/t., 6,43 esap b/t. Nusqası 11 171 dana. Buyırtpa № 17-275.

Ózbekistan Baspa sóz hám xabar agentliginiń
«O‘zbekiston» baspa-poligrafıyalıq dóretiwshilik úyi.
100011. Tashkent, Nawayı kóshesi, 30.

Telefon: (371) 244-87-55, 244-87-20. Faks: (371) 244-37-81, 244-38-10.

*e-mail: uzbekistan@iptd-uzbekistan.uz,
www.iptd-uzbekistan.uz*

Sabaqlıqtıń jaǵdayın kórsetiwshi keste

№	Oqıwshınıń atı, familiyası	Oqıw jılı	Sabaqlıqtıń alıńandaǵı jaǵdayı	Klass basshısınıń qol tańbası	Sabaqlıqtıń qaytıp tapsırılǵandaǵı jaǵdayı	Klass basshısınıń qol tańbası
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						
6.						

Sabaqlıq ijarǵa berilgende hám oqıw jılınıń juwmaǵında qaytarıp alıńanda joqarıdaǵı keste klass basshısı tárepinen tómendegishe bahalawǵa muwapıq toltırıladı:

Jańa	Sabaqlıqtıń paydalanıwǵa birinshi berilgendeǵı jaǵdayı
Jaqsı	Muqabası pútın, sabaqlıqtıń tiykarǵı bóliminen ajıralmaǵan. Barlıq betleri bar, jırtılmaǵan, kóshpegen, betlerinde jazıw hám sızıwlar joq.
Qanaatlanarlı	Muqaba jazılǵan, bir qansha sızılıp, shetleri jelingen, sabaqlıqtıń tiykarǵı bóliminen ajıralıw jaǵdayı bar, paydalanıwshı tárepinen qanaatlanarlı ońlangan. Kóshken betleri qayta ońlangan, ayırım betleri sızilǵan.
Qanaatlandırmaydı	Muqaba sızilǵan, ol jırtılǵan, tiykarǵı bólimnen ajıralǵan yamasa pútkilley joq, qanaatlanarsız ońlangan. Betleri jırtılǵan, betleri jetispeydi, sızıp, boyap taslangan, sabaqlıqtı tiklewge bolmaydı.